

Vergaderjaar 2014–2015

21 501-08

Milieuraad

Nr. 538

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 12 december 2014

De vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu en de vaste commissie voor Europese Zaken hebben op 15 oktober 2014 overleg gevoerd met Staatssecretaris Mansveld van Infrastructuur en Milieu over:

- **de brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu d.d. 1 oktober 2014 inzake de aanbieding van de geannoteerde agenda van de Milieuraad op 28 oktober 2014 (Kamerstuk 21 501-08, nr. 527);**
- **het EU-voorstel van de Europese Commissie d.d. 12 augustus 2014, Mededeling «Naar een circulaire economie: een afvalvrij programma voor Europa» COM (2014) 398;**
- **het EU-voorstel van de Europese Commissie d.d. 12 augustus 2014, Richtlijnvoorstel voor wijziging bestaande afvalregelgeving COM (2014) 397;**
- **de brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu d.d. 26 augustus 2014 betreffende consultatie inzake de EU-verordening Ecolabel (Kamerstuk 22 112, nr. 1889);**
- **de brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu d.d. 11 september 2014 inzake de inzet van het kabinet tijdens de klimaatop, die plaatsvindt in New York op 23 september 2014, aan de vooravond van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (Kamerstuk 32 813, nr. 94);**
- **de brief van de Minister van Infrastructuur en Milieu d.d. 16 september 2014 inzake de aanbieding Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2012–2020, Deel 2 en nota van antwoord (Kamerstuk 33 450, nr. 25);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 20 juni 2014 inzake Fiche: Mededeling innovatie in de blauwe economie (Kamerstuk 22 112, nr. 1868);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 5 september 2014 inzake Fiche: Wijzigingsvoorstel Afval Richtlijnen (Kamerstuk 22 112, nr. 1900);**
- **de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken d.d. 5 september 2014 inzake Fiche: Mededeling naar een circulaire economie (Kamerstuk 22 112, nr. 1899).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu,
Van Dekken

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Azmani

De griffier van de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu,
Sneep

Voorzitter: Remco Dijkstra
Griffier: Van Dijk

Aanwezig zijn acht leden der Kamer, te weten: Cegerek, Dik-Faber, Remco Dijkstra, Agnes Mulder, Ouwehand, Smaling, Van Tongeren en Van Veldhoven,

en Staatssecretaris Mansveld van Infrastructuur en Milieu, die vergezeld wordt van enkele ambtenaren van haar ministerie.

Aanvang 12.30 uur.

De **voorzitter**: Goedemiddag allemaal. Ik heet de Staatssecretaris en de ambtelijke staf welkom, evenals de toeschouwers, het publiek thuis en natuurlijk mijn gewaardeerde collega's. Wij hebben in totaal drie uur de tijd. Dat is lang, maar als het niet nodig is, proberen we de duur te beperken. Een aantal mensen moet eerder weg, onder wie mevrouw Ouwehand. Ik geef haar zo als eerste het woord. Op dit moment vindt er een debat plaats over de Europese Raad, waar ook het klimaatdeel aan bod komt. Als iemand daar iets over wil zeggen, is het misschien handig om dat plenair te doen.

Ik stel een spreektijd voor van vijf minuten, met twee interrupties. Voordat ik mevrouw Ouwehand het woord geef, heeft de Staatssecretaris een mededeling, aangezien er nog wat stukken zijn toegevoegd. Dat schijnt gebruikelijk te zijn.

Staatssecretaris **Mansveld**: Voorzitter. We hebben recentelijk met de Kamer afgesproken dat we de laatste ontwikkelingen die niet meer per post kunnen worden verstuurd, vooraf aan de Transportraad en de Milieuraad melden. Ik heb inderdaad informatie over een aantal ontwikkelingen, want in Brussel staat men niet stil.

Het eerste punt is dat het afvalpakket, dat de commissie zelf al had geagendeerd voor dit AO, nu ook door het Italiaans voorzitterschap op de agenda van de Milieuraad is gezet voor een oriënterend debat met de lidstaten.

Daarnaast zijn er een aantal «any other business»-punten toegevoegd door het voorzitterschap. Het betreft allemaal terugkoppelingen van het voorzitterschap, de Commissie en de lidstaten over internationale natuur- en milieubijeenkomsten die rond deze tijd plaatsvinden. De punten zijn: COP 12 conventie biodiversiteit, COP-MOP 7 Cartagena Protocol on Biosafety, COP-MOP 1 Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing en MOP 5 Aarhus Convention, Verklaring van Maastricht, MOPP 2 PRTR-protocol, COP bescherming en duurzame ontwikkeling van de Karpaten en de Europese week van de duurzame ontwikkeling. Al deze punten hebben de status van punten ter kennisneming. Uiteraard zal ik in mijn verslag van de Raad ingaan op wat daarover gewisseld is.

De **voorzitter**: Dat is heel fijn, dank u wel. Dan kunnen we dat eventueel hierbij betrekken. Dan hebben we deze punten in ieder geval ter kennisneming, zodat we goed op de hoogte zijn. Dat is belangrijk.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Voorzitter. In de plenaire zaal ben ik ook bezig met een debat met de Minister-President. Dat gaat over een brief die de Minister van Economische Zaken en de Staatssecretaris van Milieu hebben gestuurd over het niet uitvoeren van een door de Kamer aangenomen motie over de Europese klimaat- en energiedoelen. Na mijn inbreng voor dit AO ga ik terug naar de plenaire zaal. Daarna kom ik weer naar deze zaal. In de tussentijd zal mijn medewerker dit debat volgen. Dank voor de coulance op dit punt.

Ik wil het graag met de Staatssecretaris hebben over teerzandolie en de Fuel Quality Directive, oftewel de Brandstoffenkwaliteitsrichtlijn. Teerzandolie is een heet hangijzer. Teerzandolie is een van de meest vervuilende fossiele brandstoffen op aarde. Deze is goed voor drie tot vijf keer de CO₂-uitstoot van conventionele olie. De Staatssecretaris weet dat de Kamer teerzandolie buiten de deuren van Europa wil houden. Er is een aangenomen motie waarmee de regering wordt opgedragen om zich in te zetten voor een Europees importverbod. We maken ons grote zorgen. De Staatssecretaris heeft indertijd al in een brief geschreven: ik ga dat niet doen, want Europa heeft daar toch geen zin in; ik praat wel met Canada. Klopt het dat teerzandolie in die richtlijn opeens niet meer geclassificeerd zal worden als zeer vervuilende brandstof met een grote klimaatimpact? Kan zij bevestigen dat dit een rechtstreeks gevolg is van de vrijhandelsdeal die Europa met Canada heeft gesloten? Wat vindt zij ervan? Is het waar dat die vrijhandelsdeal het nu letterlijk onmogelijk maakt om teerzand buiten de deur te houden? De Kamer heeft zich uitgesproken voor een importverbod. Is het waar dat we, als we dat verbod willen, het akkoord niet moeten ratificeren? Wat gaat de Staatssecretaris doen om alsnog gehoor te geven aan de motie? Wanneer heeft zij voor het laatst gesproken met Canada?

Ik kom op gentech. Het teeltvoorstel waarmee lidstaten in theorie de bevoegdheid krijgen om de teelt van gengewassen op hun grondgebied te verbieden of te beperken, wordt momenteel behandeld door het Europees parlement. De Staatssecretaris weet dat de Partij voor de Dieren zeer kritisch is over de daadwerkelijke uitvoerbaarheid van het voorstel zoals dat er nu ligt. We willen de geest steunen, maar dan moet het ook wel echt kunnen. Ik vraag de Staatssecretaris om ons nauwlettend op de hoogte te houden, aangezien we op het gebied van gentech nogal eens achter de feiten aanlopen, en dat zou jammer zijn.

Ik kom op de vergroening van het Europees semester. De Partij voor de Dieren vindt het jammer dat het alleen in het teken lijkt te staan van meten en indicatoren. De vergroening van de economie staat of valt toch ook met fiscale vergroening. Ik wil graag van de Staatssecretaris weten wat haar inzet zal zijn voor het uitfaseren van milieuschadelijke subsidies. Het debat hierover voeren we al een poosje met elkaar. De Staatssecretaris heeft gezegd daar een voorstander van te zijn, maar hoe gaat ze daar handen en voeten aan geven? Zij vindt het ook belangrijk dat in de groeianalyse wordt ingegaan op de vergroening van het belastingstelsel, maar welke voorstellen mist zij bijvoorbeeld in de analyse? Welke voorstellen zal zij zelf inbrengen? Hoe ziet zij de nationale uitwerking van de plannen voor zich?

Tot slot kom ik op de circulaire economie. De mededeling en het fiche staan op de agenda. Ik ben benieuwd of de Staatssecretaris de mening deelt dat we in de overgang naar een circulaire economie de bestaande structuren niet alleen een beetje moeten vergroenen, maar ook kritisch moeten bezien en doorbreken waar dat nodig is. Ik heb een aantal vragen daarover. Ik stel voor dat de Staatssecretaris de indicator grondstoffenefficiëntie die de Commissie voorstelt, afwijst en in plaats daarvan pleit voor een set van indicatoren die bestaat uit: gebruik van landoppervlak, gebruik van grondstoffen, gebruik van water en de uitstoot van broeikasgassen. Dat zijn sterkere indicatoren waarmee je bijvoorbeeld in beeld kunt brengen wat de effecten zijn van een verschuiving naar biobased grondstoffen. Is de Staatssecretaris ook bereid om in te zetten op een herziening van de Ecodesignrichtlijn en het stellen van circulariteitseisen aan producten die in de Europese Unie op de markt komen? Zo zouden we een Europese markt kunnen creëren voor producten die geschikt zijn voor hergebruik en recycling.

Ik hoop dat dit binnen de tijd was. Dank voor de aandacht.

De **voorzitter**: Succes in de plenaire zaal!

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Voorzitter. Ik wil beginnen met de afvalrichtlijn. Nederland heeft een goed programma Van Afval Naar Grondstof (VANG), waarbij Nederland onder andere het huishoudelijk afval gescheiden wil inzamelen. In 2020 willen we uitkomen op een percentage van 75%. In Europa zijn we een koploper met ons afvalbeleid. Op Europees niveau zien we met dit pakket toch wel wat verschillen. In algemene zin is het streven zoals in de afvalrichtlijn is aangegeven hetzelfde. We willen zo veel mogelijk inzamelen en zo hoogwaardig mogelijk recyclen. Maar als we de doelstellingen en de definities wat specifiek maken, zien we dat er toch wel grote verschillen zijn. Ik denk dat we in onze inbreng bij de Milieuraad die verschillen ten opzichte van het Nederlandse beleid moeten benadrukken. Er wordt gesproken over de definities van stedelijk afval, terwijl wij het hebben over het inzamelen van huishoudelijk afval. Wat ons betreft moeten we op dat punt heel kritisch zijn.

In de brief worden meerdere definities aangegeven waarbij de verschillen groot zijn, ook met betrekking tot levensmiddelenafval en voedselverspilling. Daarom steunen wij ook het voorstel om de definities aan te passen naar het Nederlandse model, want wij hebben een mooi en een goed beleid. Dat willen wij behouden en het liefste willen we nog een stap vooruitzetten. Omdat we de zaken ook op Europees niveau moeten regelen, hopen we dat de andere lidstaten op hetzelfde niveau komen. Het Europees beleid mag er in ieder geval niet toe leiden dat we... Ik zag dat u gebaren maakte, voorzitter.

De **voorzitter**: Er is een interruptie van mevrouw Van Tongeren.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Mag ik even mijn zin afmaken? Het Europees beleid mag er niet toe leiden dat we een stap achteruitzetten.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Ik heb een vraag over het betoog van de collega van de PvdA. Hoor ik nu dat we op Europees niveau alleen willen kijken naar het recyclen van huishoudelijk afval? De totale afvalstroom is veel breder. Als je daar bedrijven bij betreft, is het veel en veel meer. Of begrijp ik niet helemaal goed wat hier wordt voorgesteld?

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): In dit pakket wordt gesproken over stedelijk afval. Dat is meer dan alleen huishoudelijk afval. Er is een doelstelling van 70% in 2030. Die doelstelling is wat breder, maar de Nederlandse doelstelling gaat veel verder. Wij hebben het specifiek over huishoudelijk afval. Daarbij gaat het om 75% in 2020. In die zin is het in het kader van het sorteren wat breder. Het zou mooi zijn als we op Europees niveau dezelfde definities hanteren als in Nederland.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Dan heb ik het goed begrepen. Ik vind het wel merkwaardig, want stedelijk afval is veel en veel breder dan alleen het huishoudelijk afval. Het is wellicht een gokje, maar als het gaat om het stedelijk afval, komen we niet in de buurt van 75%. Het percentage ligt echt veel en veel lager. Waarom zou Nederland een lagere ambitie hebben met betrekking tot het gezamenlijk afval – want daar gaat het om – dan wat Europa voorstelt? Die 70% op het gebied van stedelijk afval is echt veel meer dan die 75% op het gebied van een deelstroom.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Ik denk dat mevrouw Van Tongeren mij niet begrijpt. Ik zeg juist dat we meer moeten sorteren en dat het recyclen van huishoudelijk afval, waar we juist zo vooruitstrevend in zijn, ook op Europees niveau in dezelfde marge van doelstellingen komt. We moeten het dus niet verengen tot alleen het huishoudelijk afval, maar we moeten het breder trekken.

Wat mij betreft kunnen we wat we zo goed doen, ook op Europees niveau breder uitdragen. Ik vraag de Staatssecretaris om tijdens de Milieuraad het Nederlandse model als voorbeeld te geven, alsook om het meer te labelen. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een jaarlijkse conferentie. Vanuit het Duitse ministerie wordt jaarlijks een conferentie georganiseerd. Dat gebeurt ook in andere landen. We zouden eveneens kunnen denken aan een kenniscentrum met betrekking tot het afvaldossier, om onze kennis en kunde te kunnen delen, of aan een conferentie, om datgene waar we goed in zijn, ook op Europees niveau of op internationaal niveau te kunnen uitdragen. Dit alles is dan weliswaar niet alleen gericht op overheden maar ook op het bedrijfsleven. Ook decentrale overheden kunnen dan bijvoorbeeld de best practices van Nederland tonen. Ik zou graag een reactie van de Staatssecretaris willen horen. Wat vindt zij ervan om het Nederlandse model wat meer op internationaal niveau uit te dragen?

Verder staat in de richtlijn een en ander over gezonde en resultaatgerichte regelgeving. Dan heb ik het over REFIT. Wetgevingsmaatregelen van de Unie worden geëvalueerd, vereenvoudigd of ingetrokken, met het oog op lastenverlichting voor ondernemingen en het stimuleren van groei en werkgelegenheid.

Heb ik nog maar één minuut? De tijd gaat wel heel snel.

Wij vinden het een goed streven, maar welke voordelen kan Nederland hieruit halen? Kunnen we naast het realiseren van beleid en wetgeving, ook bekijken hoe we recycling rendabel kunnen maken? Hoe kunnen we kijken naar de financiële mogelijkheden op Europees niveau? In dit pakket wordt gesproken over een raamwerk. Ik zou graag een actieplan willen zien waarbij ook de mogelijkheden voor het bedrijfsleven in kaart worden gebracht en wat meer handvatten krijgen, zodat we meer groen ondernemerschap en meer groene banen kunnen creëren. In de brief wordt ook verwezen naar het TNO-rapport Kansen voor de circulaire economie in Nederland. Misschien kan een dergelijk actieplan wat meer inzicht geven.

De **voorzitter**: Wat is uw laatste zin?

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Ik heb nog één vraag over verpakkingen. De Staatssecretaris geeft aan dat de doelstellingen voor hout waarschijnlijk niet gehaald worden. Ik mis daarbij een onderbouwing. Kan de Staatssecretaris dit verder toelichten?

De **voorzitter**: Ik ben coulant geweest. Mevrouw Mulder, ik zal ook voor u coulant zijn, maar eerst is er nog een interruptie van de heer Smaling.

De heer **Smaling** (SP): Ik heb een vraag over iets waar mevrouw Cegerek niet over heeft gesproken, maar wat gisteren wel uitbundig in NRC stond. Het gaat over de doelstellingen voor het klimaat- en energiebeleid. De PvdA heeft een motie meeondertekend over bindende doelstellingen, maar bij nader inzien geeft de regering daar geen gevolg aan en haalt de PvdA bakzeil, althans die indruk krijg ik. Zie ik dat goed of begrijp ik het verkeerd? Ik weet dat ik het niet aan degene vraag die dit onderwerp behandeld heeft. Daar ben ik mij van bewust, maar mevrouw Cegerek spreekt ook namens haar partij.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Dat debat loopt nog. Ik denk dat het goed is om het onderwerp daar te bespreken waar het hoort. Daarom kan ik er nu niet veel over zeggen.

De **voorzitter**: Dat debat vindt op dit moment plenair plaats. Het is misschien verstandig om dat af te wachten. Het kost u wel een interruptie, mijnheer Smaling, helaas!

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Voorzitter. Het CDA heeft de mededeling «Naar een circulaire economie: een afvalvrij programma voor Europa» gelezen. Wij hadden verwacht dat er in dat stuk ook aandacht zou zijn voor de geopolitieke kant van het Europese grondstofgebruik. Het stuk is doordrenkt van concurrentie en de financiële kant van het verhaal, maar op dit moment hebben we te maken met allerlei ontwikkelingen in Rusland. Dat heeft invloed op ons. Het CDA vindt dat dit ook invloed zou moeten hebben op ons grondstoffenbeleid.

Vorig jaar hebben we met de commissie voor Buitenlandse Zaken een reis gemaakt naar China. Tijdens deze reis werd het volstrekt helder dat China wel een heel duidelijke grondstoffenpolitiek heeft, ook geopolitiek gezien. Wij vragen de Staatssecretaris of zij van de geopolitieke kant van dit verhaal een punt gaat maken tijdens de Raadsbehandeling.

We hebben ook gekeken of er in hetzelfde stuk iets staat over microplastics. Microplastics zijn een bedreiging voor mens en natuur, maar daar staat niets over in het stuk. Dat vinden wij een gemiste kans. Wij zien wel mogelijkheden om dit punt eraan toe te voegen. Op pagina 15 lezen wij namelijk over zwerfvuil op zee en kunststofafval. Het CDA vindt dat de Staatssecretaris ervoor zou moeten zorgen dat het bestrijden van microplastics aan de bron een plaats in dit stuk gaat krijgen. Wil de Staatssecretaris zich hiervoor inzetten? Mocht dat niet met overtuiging gaan, dan zijn wij bereid om een motie in te dienen.

In de monitoring Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee lezen wij dat de hoeveelheid en risico's van microplastics en nanoplastics in beeld worden gebracht. Betreft het een internationaal onderzoek of een nationaal onderzoek?

In de schriftelijke beantwoording van de vragen die zijn gesteld in het AO over afval en grondstoffen, stelt de Staatssecretaris dat het RIVM in de zomer een rapport zou aanbieden met een inventarisatie en prioritering van bronnen en emissies van microplastics. Is dit rapport van het RIVM er al? Zo ja, kan de Staatssecretaris dit rapport met een appreciatie naar de Kamer sturen?

Het voorstel van de Europese Commissie houdt in dat verschillende richtlijnen worden gewijzigd. Hoe staat het met de vorderingen? We horen graag heel specifiek hoe het staat met het opstellen van minimale operationele voorwaarden voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid. Wat is de insteek van het kabinet op dit punt? Hoe gaat de Staatssecretaris invulling geven aan de bepaling in artikel 8, lid 2 betreffende afvalstoffen, die als volgt luidt: «De lidstaten nemen passende maatregelen die stimuleren om producten zodanig te ontwerpen dat de milieueffecten ervan en de afvalproductie zowel bij de vervaardiging als bij het latere gebruik van de producten worden verminderd, zonder de interne markt te verstoren.» Misschien kan de Staatssecretaris daar al op ingaan.

Op pagina 7 van de kabinetsreactie lezen wij dat de EU uitzonderingen bepleit voor midden- en kleinbedrijven die kleine hoeveelheden afval verzamelen. Vervolgens schrijft het kabinet: het zou weleens meer handhaving et cetera kunnen opleveren dan dat het voordelen biedt voor het bedrijfsleven. Zou de Staatssecretaris ook een andere grondhouding kunnen hebben? Zou zij het kunnen toejuichen dat we misschien met minder regels toekunnen en vandaaruit bekijken wat er eventueel nog anders zou moeten?

Ik heb al vaker met de Staatssecretaris gesproken over de problemen die bedrijven ondervinden wanneer het afval van het ene bedrijf een grondstof is voor het andere bedrijf. Dat kan op hetzelfde bedrijventerrein zijn maar soms ook wat verder weg. Europese regels worden door bedrijven dan ook als knellend ervaren. De Staatssecretaris erkende dat ook. Worden de regels met deze stukken zodanig aangepast dat het voor bedrijven een minder groot probleem zal worden? Het CDA zou graag zien dat de Staatssecretaris hiervoor pleit. Wij missen dit punt in de kabinetsre-

actie, terwijl het juist voor onze concurrentiepositie cruciaal is. Graag wil ik hierop een reactie van de Staatssecretaris.

Op pagina 8 van de kabinetsreactie staat dat het kabinet Europa zal vragen naar de criteria voor banden. Tijdens de Week van de Bouw stond er op het Plein een bouwkeet. Daar sprak ik met een ondernemer van de firma Jansma uit Drachten. Die firma verwerkt autobanden in het wegdek. Jansma kan daarmee geluid reduceren. Het betreft een ontzettend innovatief concept, dat uit de VS komt. Toen ik dit las, dacht ik: als wij nu vragen om criteria, kan het toch niet zo zijn dat wij daar achteraf last van krijgen? Mijn verzoek aan de Staatssecretaris is om daar aandacht voor te hebben.

Op dit moment laat ik het hierbij.

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Op het risico af dat ik hetzelfde thema behandel als dat in de plenaire zaal wordt behandeld en dat in het debat van twee weken geleden is behandeld, kom ik toch op het klimaat- en energiebeleid voor 2030. Er zijn al zaken over uitgewisseld die we niet hoeven te herhalen, maar ik ben een beetje in verwarring door de uitgelekte tekst voor de Nederlandse inbreng in de Milieuraad. Daarin is 30% vervangen door 25%. In de tekst staat expliciet dat er geen binding targets zouden moeten zijn. Sinds het laatste AO is het gegaan over deze zaak. Er is een motie aangenomen waaronder ook de PvdA haar naam heeft gezet. Uit het stuk in NRC maak ik op dat die motie niet wordt uitgevoerd. Maar goed, dat is maar een krantenartikel. Moet ik het zo duiden dat die motie over de bindende doelstellingen per lidstaat niet wordt uitgevoerd, of zie ik dat verkeerd? Ik vind dat dit hier besproken moet worden, omdat het een nieuw feit is ten opzichte van het debat dat we twee weken geleden voerden.

Ik was blij verrast door een brief die is ondertekend door een aantal grote bedrijven, waaronder Unilever en de ASN Bank. Die bedrijven gaan expliciet voor die 40-40-40-doelstelling. Het gaat hierbij niet om de reductie van de salarissen van de CEO's maar om de reductie van de broeikasgassen en om de energiedoelstellingen. Ik vind het echt een doorbraak. Vaak zijn er discussies over klimaat en milieu. Dan vraag je je af hoe je het grotere bedrijfsleven meekrijgt. Als deze grote bedrijven echt de rol van frontrunner, van first mover op zich willen nemen, dan heb je op termijn een grotere kans dat je de rest meekrijgt. Gelet op de historie van innovatie, bepaalt dit meestal het tempo. Na een periode van aarzelend beginnen, kun je een exponentiële fase verwachten. Juist daardoor zou je in de komende jaren twintig een hoger groeipercentage mogen verwachten dan wat nu de ambitie is. Het scenario van 40-27-25 is een beetje een «business as usual»-scenario, maar ik denk dat we met deze steun van de grotere bedrijven en banken die hogere doelstelling als reëel mogen inschatten. Denkt de Staatssecretaris dat ook? Het zou zonde zijn als we deze mogelijkheden laten liggen. Als het niet zo is, wie staat er dan zo op de rem? Is de Staatssecretaris bereid om te zeggen wie die min of meer duistere machten zijn die ervoor zorgen dat we die ambitie niet wat hoger leggen?

Mijn collega's hebben wat nuttige dingen gezegd over de circulaire economie. Ik ben een beetje verrast door het feit dat het met de grondstofindicator nog niet wil lukken. Daar wordt immers veel aan gedaan, ook vanuit de wetenschappelijke wereld. Ook Europarlementariër Gerbrandy heeft dat dossier centraal gesteld. Hij doet dat volgens mij goed, dus in die zin moet Nederland daar toch een rol in kunnen vervullen. Kunnen wij iets doen door met indicatoren te komen die bruikbaar zijn? Kunnen we die met de 27 collega-lidstaten op zo'n manier in het debat fietsen dat ze ook makkelijk geaccepteerd kunnen worden?

De brief over groene groei is alweer van 28 maart 2013, maar er staan heel enthousiaste doelstellingen in vanuit Nederland om op dit punt toonaangevend te zijn. Ik wil die graag nog even onder de aandacht

brengen. Het gaat specifiek over fosfaat. Wat dat onderwerp betreft heeft Nederland vooropgelopen. Veel EU-landen hebben de initiatieven vanuit het Nutriëntenplatform maar ook vanuit het bedrijfsleven, de ICL en Thermphos destijds gevolgd om heel integraal om te gaan met fosfaatrecycling. Als dat eenmaal gelukt is en je met al die bergen struviet zit, heb je Ecodesign nodig om daar ook een markt voor te vinden. In hoeverre is dat op dit moment voor fosfaat aan de orde? Kan de Staatssecretaris suggesties doen voor hoe we daar het tempo in kunnen houden?

De **voorzitter**: Dat is keurig binnen de tijd.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Voorzitter. Deze Staatssecretaris is toch de coördinerend bewindspersoon wat klimaat betreft? Het lijkt mij dat we in eerste instantie met deze bewindspersoon over het klimaat van gedachten moeten wisselen. De Minister van Economische Zaken heeft gezegd: nee, de Staatssecretaris gaat hierover. Maar nu horen we van de voorzitter van deze commissie: nee, voor klimaatzaken moet je eigenlijk bij de Minister-President zijn. Ik ben misschien het spoor bijster, maar wellicht krijgen we straks opheldering.

Ook ik wil vragen stellen over de aangenomen motie van GroenLinks en de ChristenUnie. Wat betekent die motie voor onze coördinerend bewindspersoon op het gebied van klimaat? Ik kan me voorstellen dat het kabinet zegt dat het de motie naast zich neerlegt. Maar zeg dat dan ook in die termen! Dan is het helder en kunnen wij het daarover hebben. Maar wij krijgen een brief van de Minister van EZ waar eigenlijk in staat: ik doe het wel, maar ik doe het niet. De Kamer heeft tot drie keer toe met spoed gevraagd om een uitleg over de tekst waar de collega van de SP het ook over had. Is er na het aannemen van de motie een nieuwe instructie naar de Permanente Vertegenwoordiging gestuurd? Op die vraag hebben wij herhaaldelijk geen antwoord gekregen. Ik ga straks naar de regeling om weer een rappel te doen, maar misschien kan deze Staatssecretaris mij alvast uit mijn lijden verlossen door te zeggen: die brief is in de maak en die komt vanmiddag. Zo niet, dan zal ik weer naar de regeling moeten gaan. Wellicht moet ik dat dan donderdag nog een keer doen. Waar zit het probleem? Waarom kan er niet gewoon helderheid aan de Kamer worden gegeven over de positie van het kabinet? Dan zijn we er in een keer uit. Er is GroenLinks veel aan gelegen om te horen dat er inderdaad de ambitie is van een bindend doel vertaald per lidstaat, zoals staat in de aangenomen motie van GroenLinks en de ChristenUnie, waar de PvdA ook voor gestemd heeft. Als wij straks in Lima staan, wordt er immers niet alleen gekeken naar wat Europa doet, maar ook naar wat Nederland zelf doet. Als wij in Europa continu op de rem staan, hebben we veel minder mogelijkheden om in breder verband uit te dragen dat dit essentieel is. In de brief van de Staatssecretaris staat dat wij geen bezwaar hebben tegen de door Polen gewenste aanpassing. Polen wil nu juist een commitment, een verplichting, wijzigen naar een target. Een target is: ik ben van plan om in de zomer drie boeken te lezen. Dat is iets heel anders dan: ik zal die drie boeken gelezen hebben.

Moet ik even zeggen om welke brief het gaat?

De **voorzitter**: Ja, als dat kan.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Het gaat om de brief van 1 oktober 2014. Bovenaan bladzijde 3, onder het kopje «Nederlandse inzet en krachtenveld» staat: «Nederland staat neutraal tegenover de door Polen gewenste aanpassing.» Ik neem aan dat dit niet van mijn tijd af gaat, voorzitter. Op de bladzijde hiervoor staat: open staat in ieder geval nog een punt van Polen dat het woord «commitment» ...

De **voorzitter**: Het is helder. De brief is gevonden.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Het is dezelfde discussie: een bindend doel is echt iets anders dan een target. Ik sluit mij aan bij wat de collega van de Partij voor de Dieren heeft gezegd over teerzandolie en bij wat de collega van het CDA heeft gezegd over microplastics. Er zijn veel grote Nederlandse bedrijven die pleiten voor een beter werkend ETS. Daarvoor moet meer uit de kast worden getrokken dan nu op tafel ligt. Is de Staatssecretaris dat met mij eens? Welk type maatregelen zou zij ondersteunen om het ETS beter werkend te krijgen? Eén keer wat rechten naar achteren schuiven is niet voldoende. Dat zijn we allemaal met elkaar eens. Er is namelijk een heel jaar aan ETS-rechten te veel in het systeem. Dan gaat het dus never nooit werken. Het TNO-rapport Kansen voor de circulaire economie in Nederland werd eerder aangehaald. Daar kunnen 54.000 banen uit voortkomen. Hoe verwerkt de Staatssecretaris dat in het Nederlandse standpunt bij de Milieuraad. Zou zij hier nog eens naar kunnen vragen? Zou het streven wat betreft recyclen niet moeten zijn dat wij in Europa op termijn geen producten meer produceren die niet recyclebaar zijn, dus die niet tot onderdelen uit elkaar te halen zijn? Zou deze Staatssecretaris dat streven niet moeten uitdragen? Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van de SP over fosfaatrecycling. Ik zou graag weten of er voortgang is in het moeizame dossier van duurzame biomassa. Is er wat te zeggen over het uitfaseren van F-gassen? Daar heeft onze Europarlementariër Bas Eickhout op Europees niveau successen mee geboekt, maar lukt dat ook daadwerkelijk in Europa en in Nederland? Ik heb toch een vraag over het huishoudelijk afval. Misschien moet ik die vraag buiten de vergadering nog een keer aan de collega van de PvdA stellen, maar de recycling van huishoudelijk afval op 75% zetten, is een lagere indicator dan de recycling van al het stedelijk afval op 70% zetten. Of mis ik een stukje informatie? Ik ben door mijn tijd heen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik kan mij aansluiten bij de woorden die de woordvoerder van GroenLinks heeft gesproken over de aangenomen motie van GroenLinks en de ChristenUnie over bindende doelstellingen en bij de impliciete vraag aan de Partij van de Arbeid. Ik wil in mijn bijdrage vooral inzoomen op de circulaire economie. Dat belangrijke onderwerp staat ook op de agenda. Grondstoffen worden op de wereldmarkt steeds duurder en prijzen schommelen. We hebben het dan niet alleen over dure grondstoffen zoals metalen of over brandstoffen, maar ook over voedsel en grondstoffen voor de chemie. Onze economie is daardoor kwetsbaar. Het is prima om de kennisinfrastructuur te verbeteren zodat voor bedrijven een beter inzicht ontstaat in wat de kritische grondstoffen voor hun bedrijfsprocessen zijn. Welke acties gaat het kabinet hiervoor nemen? Ik krijg graag een reactie op het voorstel van ondernemersorganisaties om te komen tot een Europees of mondiaal agentschap voor kritische grondstoffen naar analogie van het Internationaal Energie Agentschap (IEA). Gaat de Staatssecretaris hiervoor pleiten in de Milieuraad? Wetgeving met betrekking tot afval is nog veel te veel gericht op het voorkomen van dumping. Dat is natuurlijk een goed doel, maar de ChristenUnie wil dat er nog veel meer wordt gekeken naar afval als grondstof en dat mogelijkheden voor hergebruik worden gestimuleerd. We zijn dan ook blij met de mededeling van de Europese Commissie die gericht is op de ontwikkeling naar een circulaire economie. De ChristenUnie roept de Staatssecretaris op zich in Europa stevig uit te spreken voor concrete maatregelen om de omschakeling naar een circulaire economie te realiseren. Wat betreft de ChristenUnie moeten de doelen nog wel wat scherper worden. Er komt een verbod op het storten van recyclebaar afval in 2025,

maar dat vinden wij te laat. Dat moet zeker vijf jaar vroeger kunnen. Gaat de Staatssecretaris daarvoor pleiten? Ook het doel van 70% recycling van huishoudelijk afval in 2030 kan scherper, gelet op hoever we in Nederland al zijn. Het doel hier is namelijk nu al 75% in 2020. Andere landen hebben nog een inhaalslag te maken, maar hierbij kan de Staatssecretaris Nederlandse bedrijven in de positie brengen dat zij kunnen verdienen aan het uitdragen van hun kennis in andere landen.

Het streven naar een circulaire economie doen we niet alleen voor het milieu. Het wordt economisch steeds interessanter om grondstoffen te hergebruiken. Hoe gaat de Staatssecretaris hierbij samenwerken met haar collega van EZ om ervoor te zorgen dat de verbinding wordt gezocht? Wat betekent een circulaire economie voor het beleid van de Staatssecretaris met betrekking tot duurzaam kopen? Welke voorstellen gaat zij op Europees niveau doen om tot een betere koppeling te komen tussen een circulaire economie en de kwetsbaarheden rond zekerheid bij de grondstoffenvoorziening en om een koppeling te realiseren met het productenbeleid, voedselreststromen, het energie- en klimaatpakket en biobrandstoffen? Ziet de Staatssecretaris een mogelijkheid om in Europa draagvlak te krijgen voor haar voorstel om meer aandacht te besteden aan een duurzame winning van grondstoffen, kwalitatieve eisen voor recycling en duidelijke «end-of-waste»-criteria?

Kan de Staatssecretaris een schets van het huidige krachtenveld geven bij de onderhandelingen voor de aanpassing van de EU-afvalregelgeving? Wat betekent dit voor de belangrijkste punten in de Nederlandse inzet? Bevindt Nederland zich in een minderheids- of in een meerderheidspositie?

Een punt dat mij zeer aan het hart ligt, is voedselverspilling. Het is goed dat Europa wil dat de voedselverspilling in 2025 met 30% is teruggedrongen. De invulling daarvan wordt echter aan de lidstaten overgelaten. De ChristenUnie vindt dat wel wat vrijblijvend. Welke maatregelen gaat de Staatssecretaris bepleiten om echt een stap vooruit te zetten? De Staatssecretaris wijst er terecht op dat er nog veel discussie is over de definitie van wat allemaal onder voedselverspilling valt, maar ik krijg de indruk dat hiermee wordt verhuld dat de doelen sterk zijn afgezwakt. Hoe zit het met de oude ambitie van Europa om in 2020 tot 50% minder voedselverspilling te komen? Is deze losgelaten? Heeft het te maken met de discussie over de definitie?

De Staatssecretaris is terecht kritisch op de voorgestelde indicator voor grondstoffenefficiëntie, waarbij alleen wordt gekeken naar de opbrengst per ton grondstof. Dit zegt immers niets over bijvoorbeeld de milieugevolgen. De ChristenUnie is het echter niet eens met de conclusie van de Staatssecretaris om dan maar gas terug te nemen en geen streefwaarden vast te stellen voor grondstoffenefficiëntie in 2020. Graag krijg ik een reactie op het voorstel van milieuorganisaties om een set indicatoren te gebruiken waarbij wordt gekeken naar het gebruikte landoppervlak, het gebruik van grondstoffen, het gebruik van water en de uitstoot van broeikasgassen. Zo kan een totaalbeeld ontstaan van bijvoorbeeld de effecten van een verschuiving naar biobased grondstoffen. Is de Staatssecretaris bereid een dergelijke set indicatoren onder de aandacht te brengen in de Milieuraad?

Is de Staatssecretaris ook bereid om in de Milieuraad te pleiten voor een herziening van de Ecodesignrichtlijn, zodat er circulariteitseisen gesteld kunnen worden aan producten die in de EU op de markt komen? De ChristenUnie mist dit nu nog in het voorgestelde pakket maatregelen rond de circulaire economie.

Mijn laatste punt is het monitoringprogramma van de kaderrichtlijn. De gevolgen voor de visserij kunnen groot zijn. De ChristenUnie wil dat er integraal wordt gekeken naar de impact van alle activiteiten op zee, dus niet alleen naar de impact van visserij maar ook van scheepvaart, grondstoffenwinning, windparken en naar de gevolgen van klimaatveran-

dering. Er wordt nogal makkelijk alleen naar de visserij gekeken. We gaan nu monitoren, terwijl er nog discussie is over de doelen en over de vraag wat de goede indicatoren zijn om de milieutoestand te bepalen. Waar is het plan van aanpak om kennishiaten op te vullen? Hoe is geborgd dat de gegevens die zijn verzameld voor wetenschappelijke doelen, vertrouwelijk blijven en niet worden ingezet voor handhaving? Als een maatregel weinig effect heeft, is de reflex al snel dat er meer maatregelen nodig zijn, maar de conclusie kan volgens mij ook zijn dat maatregelen niet effectief zijn en teruggedraaid moeten worden. Ik zie echter een snelle opeenvolging van maatregelen zonder deze kritische reflectie.

De **voorzitter**: Dank u wel, mevrouw Dik-Faber. Of had u nog een laatste zin?

Er is nog wel een interruptie, dus u hebt geluk.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Mevrouw Dik-Faber begon haar betoog met een vraag aan de PvdA, als ik het goed heb begrepen. Zij ging toen echter iets te snel over naar een ander onderwerp. Wat was haar vraag aan de Partij van de Arbeid?

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Ik wil die vraag met alle plezier herhalen, maar volgens mij heeft mevrouw Cegerek in dit debat heel nadrukkelijk aangegeven dat zij niet de woordvoerder op het gebied van energie en klimaat is en dat zij liever niet wil dat we dat onderwerp vandaag behandelen. Vorige week is met steun van de Partij van de Arbeid een motie van GroenLinks en de ChristenUnie aangenomen over bindende doelstellingen. We hebben de woordvoerder op het gebied van energie ook horen spreken van minimaal 40% CO₂-reductie. Het is allemaal uitvoerig besproken, maar we zien nu een terugtrekkende beweging van de Partij van de Arbeid.

De **voorzitter**: Wilt u daarop reageren, mevrouw Cegerek?

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Die vraag ging mij iets te snel, vandaar dat ik hem even niet goed begreep. De steun voor die motie blijft overeind. Het debat hierover vindt op dit moment nog plaats.

De **voorzitter**: Dat is helder. Welkom, mevrouw Van Veldhoven. Bent u meteen klaar voor uw bijdrage?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Als het goed is, heeft mijn medewerker de tekst gebracht.

De **voorzitter**: U hebt vijf minuten spreektijd.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dat is goed. Goede timing, hè? Ik zat net in de plenaire zaal, waar het debat over de Europese Raad gaande was.

Daar probeerde ik ook nog even een bijdrage te leveren.

Voorzitter. Er staan een heleboel punten op de agenda. Ik zal ze staccato langslopen.

Ik vraag u om mij een signaaltje te geven als mijn spreektijd er bijna op zit, voorzitter, want mijn telefoon is ook bijna leeg. Ik zal kijken hoe snel ik eruit kan komen.

Ik kom te spreken over de circulaire economie. Er zijn ambitieuze doelen. Nederland heeft natuurlijk baat bij ambitieuze doelen voor een circulaire economie, want wij lopen in Europa voor op het gebied van afval en recycling. We hebben hierbij dus een kans. Nederland heeft er alle belang bij om die kans te verzilveren en ervoor te zorgen dat ook andere landen die kant opgaan. Het is belangrijk dat we bekijken of we die andere landen kunnen verleiden of uitlokken tot in ieder geval het toetsen van hun

ambities aan een doelstelling op Europees niveau. Het zal geen bindende doelstelling zijn; dat is ook niet erg. Een soort streefdoel, ook al is het niet bindend, helpt ons om een bepaalde focus aan te brengen: doen we genoeg of doen we niet genoeg met elkaar? Dan kunnen we de landen die misschien niet genoeg doen, daar ook op aanspreken. Het verbaasde mij zeer dat in de draft Council conclusions staat dat Nederland een van de weinige landen is dat tegen een aspirational target, dus tegen zo'n streefcijfer, is. Nederland zou als een van de weinige landen zich daar actief tegen verzetten. Dat is totaal niet in lijn met de wensen van mijn fractie. Ik wil op dit punt graag opheldering van de Staatssecretaris. Het zou ook fijn zijn om wat helderheid te krijgen over het verdere behandeltraject van dit belangrijke pakket in de Raad, maar we hebben natuurlijk ook nog een rapporteur in ons midden. Misschien heeft hij daar ook al wat over gezegd. Dan zal ik dat zeker nalezen.

Als ik de reactie van de Staatssecretaris op dat pakket door de oogharen bekijk, valt het mij op dat het kabinet selectief shopt als het gaat om de vraag of doelstellingen wel of niet handig zijn. We willen geen harde doelstellingen voor energie, we willen die wel voor afval maar weer niet voor hout. Wat heeft de onhaalbaarheid van die doelstelling te maken met bijvoorbeeld onze afvalverbranding?

Ik kom op de ladder van Lansink. Wij zijn voorstander van een verbod op de vuilstort in Europa, maar we moeten er wel voor oppassen dat verbranding dan niet de default option wordt. Dan haal je nog wel wat energie uit het afval, maar je wilt natuurlijk toe naar recycling. Als er eenmaal een enorme capaciteit is gebouwd op het gebied van verbranding in Europa, is het heel moeilijk om de volgende stap te zetten. Hoe zetten we een stap zonder in de valkuil te stappen? Heeft de Staatssecretaris het gevoel dat preventie voldoende aandacht krijgt in het hele pakket?

We moeten heel duidelijk maken dat verbranden niet onder recyclen valt. In de discussie over de vraag wat nuttig hergebruik is, wordt verbranden nog gerekend tot nuttig hergebruik, terwijl het volgens mijn fractie wel degelijk iets anders is dan hergebruik. Je zou kunnen zeggen dat verbranden een nuttige toepassing is, als je er niets anders mee kunt, maar het is geen hergebruik dus geen recycling. Het is heel belangrijk om die doelstellingen goed uit elkaar te houden en om met elkaar heldere afspraken te maken over recycling en hoogwaardig hergebruik, en dan niet alleen over het aanleveren voor hoogwaardig hergebruik, maar daadwerkelijk over hoogwaardig hergebruik.

In de brief was er ook veel aandacht voor de duurzame winning van grondstoffen. Dit is een onderwerp dat allang leeft in het parlement, dat breed leeft en dat ook door mijn fractie continu wordt gesteund. We hebben op dit punt een lijn en zeggen met elkaar: dat vinden we belangrijk; daar moeten we aandacht aan besteden. Maar we moeten niet zeggen dat we, omdat we dat belangrijk vinden, ons misschien minder moeten focussen op het nieuwe terrein, waar we met elkaar nog heel veel stappen moeten zetten. We dienen onverminderd aandacht te hebben voor het duurzaam winnen van grondstoffen, maar daarbovenop moeten we op dit terrein stappen vooruitzetten.

Wat betreft hoogwaardig afval is het belangrijk dat we met elkaar bekijken of we naar minder red tape binnen Europa kunnen, omdat het daarbij echt gaat om duidelijke casussen voor hoogwaardig hergebruik.

In plaats van een definitie voor stedelijk afval wil de regering een definitie voor huishoudelijk afval. Dat is wat ons betreft te makkelijk, want we moeten ook het bedrijfsafval niet vergeten. Graag wil ik hierop een reactie.

Ik ben heel blij met alle activiteiten rondom het versnellen van de circulaire economie. «Gedelegeerde handelingen» is een begrip dat ik tegenkom. Om welke gedelegeerde handelingen gaat het? Waarom is de regering hier geen voorstander van?

Polen wil bij de inbreng van de EU in de klimaatonderhandelingen het woord «commitment» veranderen in «target». Nederland staat daar neutraal tegenover, lees ik in de brief. Mijn fractie staat daar helemaal niet neutraal tegenover. Dat moeten we absoluut niet willen. Desnoods dien ik daarover een motie in, maar dat hebben anderen vast ook al gezegd. Het moet echt een commitment blijven en niet afgezwakt worden naar een target.

De richtlijn energie-efficiëntie zou geëvalueerd worden. Wat is daar de uitslag van? Worden de facultatieve doelstellingen gehaald? Ik kom op de consumentenkeuze bij grondstoffen. Dit is mijn laatste opmerking, voorzitter. De Staatssecretaris wil graag dat hierbij eenzelfde dynamiek ontstaat als bij het energielabel. Het zou heel mooi zijn als we dat kunnen bereiken. De Staatssecretaris heeft op verzoek van mijn fractie al eens onderzoek gedaan naar een grondstoffenlabel. Daarvan zeggen de sectoren dat ze per sector mogelijkheden zien. Ziet de Staatssecretaris een kans om deze twee dingen aan elkaar te knopen?

De **voorzitter**: Dat was een hele rits.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ja, er stond ook heel veel op de agenda.

Voorzitter: Agnes Mulder

De heer **Remco Dijkstra** (VVD): Voorzitter. Ik heb vier punten. Het eerste punt is de circulaire economie. Het tweede punt is het Ecolabel. Ik heb wat vragen over afvalstoffen en ten slotte over het klimaat, als ik daar nog aan toe kom.

Allereerst zie ik dat ook de huidige Europese afvalregelgeving op de agenda staat. Ik ben heel erg benieuwd wat er precies besproken zal worden. Wat is de stand van zaken in Brussel met betrekking tot de huidige regelgeving? Hoe valt het Nederlandse standpunt daar? Hoe zit het met meerderheden en minderheden?

Ik kom op de circulaire economie. De Europese Commissie heeft voorstellen gedaan die als doel hebben de circulaire economie te bevorderen. Er ligt nu een heel pakket voor. De Staatssecretaris is daar positief over. Dat is de VVD ook als het gaat om het benutten van kansen voor die sector. Tegelijkertijd zien wij niet de noodzaak om allerlei zaken Europees te regelen. De voornaamste reden hiervoor is dat Nederland het op het gebied van het recyclen van afval al beter doet dan welk land dan ook. De VVD is erg bang dat het zal leiden tot allerlei extra rapportageverplichtingen en extra administratieve lasten. Ik neem als voorbeeld de streefwaarde voor hulpbronnenproductiviteit. Die leidt gegarandeerd tot ellenlange discussies en bureaucratisch geneuzel, terwijl wij vinden dat de markt zelf al dagelijks aan het werk is – wij ervaren dat ook – puur vanwege een kostenvoordeel in het kader van concurrentiekracht. Als je minder grondstoffen, minder water en minder energie wilt verbruiken, heb je geen bureaucraat nodig die gaat bepalen wat je precies in je product moet doen. Daar ben je zelf al mee bezig. Het laten regelen door een apart Europees instituut, ergens in een hoofdstad, dat dit dan ook nog eens moet gaan monitoren, vind ik eigenlijk belachelijk. Wij willen dit soort streefwaarden niet. We moeten dat niet ambtelijk willen. Gaat de Staatssecretaris zich ook op die lijn hiervoor inzetten?

Europa leidt volgens mij aan een soort maakbaarheidssyndroom. Ik vind het wel goed dat je de definitiekwesties harmoniseert, zodat je de meetgegevens beter met elkaar kunt vergelijken en dus ook de resultaten van de landen op het gebied van recycling beter kunt vergelijken. Dat kan wel op onze instemming rekenen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik vind het zo jammer dat de VVD, die volgens mij wel gevoel heeft voor dit onderwerp, de kansen die dit

onderwerp biedt voor het Nederlandse bedrijfsleven zo laat liggen. Ik weet dat de heer Dijkstra laatst een mooie prijs heeft uitgereikt aan een bedrijf dat het goed deed. Hij gaat ook bij die bedrijven op bezoek. Hij ziet de kansen die Nederland op dit gebied heeft. Dan is het toch heel erg mooi als we de rest van Europa meetrokken in deze ontwikkeling, zodat die ook ervoor openstaat om bijvoorbeeld de grondstoffen die dit soort bedrijven uit ons afval weet te halen, te verkopen? Daarvoor moeten we toch met elkaar die beweging aan de gang krijgen? Wat is er tegen zo'n streefcijfer op basis waarvan je ook nationaal kunt ijken: komen we erbij in de buurt of niet? De heer Dijkstra trekt het meteen tot in het extreme door in zijn opmerking dat er een instituut voor moet worden opgericht. Volgens mij is dat helemaal niet nodig. Maar wat is er tegen een heel indicatief streefcijfer?

De heer **Remco Dijkstra** (VVD): De ambtenaren in Brussel gaan dat niet bepalen. Het vervelende is dat zo'n instituut in de voorstellen staat. Dat betekent dat we iets gaan optuigen met 300 à 400 mensen die dan gaan bepalen wat voor grondstoffen een fabrikant in zijn product mag doen. Dat is totale onzin. Dat moeten we niet willen. Ik ben absoluut voor het hergebruik van grondstoffen; dat is beter. Ik ben absoluut voor een circulaire economie, maar laten we dit alsjeblieft niet ambtelijk bepalen. Ik pleit ervoor dat we het aan de wetenschap en aan het bedrijfsleven overlaten. Zij weten uitstekend hoe we dit moeten doen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik ben blij dat de VVD onderstreept dat we daar inderdaad naartoe moeten. Mijn vraag staat los van het instituut. Daar kun je een discussie over voeren. Je zou kunnen zeggen: de Commissie is het instituut en zij kan ook rapportages van lidstaten naast elkaar leggen om te zien of zij aan zo'n streefcijfer komen. Waarom ageert de heer Dijkstra zo tegen dat streefcijfer, terwijl het gewoon een soort ijkmoment is voor verschillende lidstaten, waar Nederland ook belang bij heeft? Het is immers van belang om te bezien welke lidstaten er goed mee aan de slag zijn gegaan. Daar liggen waarschijnlijk ook kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven in het kader van de groene handelsmissie. Waarom zouden we daarop tegen zijn?

De heer **Remco Dijkstra** (VVD): Wij zijn voor het harmoniseren van die definities. Dan kun je een en ander goed vergelijken. Dan weet je waar je aan toe bent. Maar we weten ook wat de ervaringen hiermee zijn. Ik neem Indirect Land Use Change (ILUC) als voorbeeld. Het principe speelt al lang in Brussel, ik denk bijna tien jaar. Wetenschappers komen er niet uit, politici komen er niet uit en ngo's komen er niet uit. Het leidt tot ellenlange discussies en we missen de boot. We tuigen dus een heel bureaucratisch circus op, terwijl het helemaal niet nodig is, want de circulaire economie is er vandaag al. Het gebeurt bij die bedrijven die u en ik bezoeken. Daar is absoluut geen Brusselse overheid voor nodig. Dat kunnen we in Nederland uitstekend zelf. Voorzitter. Ik wil graag uitsluitel. We willen zo veel mogelijk grondstoffen niet meer als afval zien maar echt als grondstoffen. Ook de restproducten die vaak ontstaan bij de productie, verdienen een eerlijke kans. De keuze die in het rapport wordt gemaakt voor bronscheiding, gaat ons veel te ver, want je moet het doel centraal stellen, en dat is zo veel mogelijk hergebruik. Dan moet je niet een middel kiezen, want met nascheiding vallen misschien dezelfde, betere of soortgelijke resultaten te halen. Maatwerk is dus nodig. Het doel staat centraal en niet het middel. Laat dat alsjeblieft over aan de partijen die daar goed in zijn. In Nederland hebben we heel veel van die partijen. De Europese Unie zou juist de belemmeringen voor de afvalsector moeten wegnemen. Daar ligt de kracht: in internationale handel en in een gelijk speelveld, dat nu in de weg wordt gestaan. Ik wil ook niet dat Europese middelen worden aangewend ter financiering van

die circulaire economie. Die zullen nooit in Nederland terechtkomen, want we lopen al zo voorop. Dat geld gaat dan naar Zuid-Europa. Dan gaan we daar de boel helpen, terwijl ik vind dat onze bedrijven daar de kansen zouden moeten pakken. Ik vraag de Staatssecretaris om bij haar inzet in de Milieuraad de dagelijkse uitvoering centraal te stellen.

Ik kom op het Ecolabel. Wij zien niets in een Europees Ecolabel. Wij vinden dat als VVD geen taak voor de overheid. De Staatssecretaris heeft er wel positief op gereageerd. In haar brief staat zelfs dat ze het wil uitbreiden naar foodproducten. In de consultatie las ik ook iets over sociale criteria. Ik vind dat vreselijk klinken. We verwachten namelijk dat dit tot extra verplichtingen leidt en tot meer administratieve lasten. Als bedrijven het noodzakelijk vinden of consumenten erom vragen, moeten die bedrijven dat zelf regelen. Wat ons betreft is daar geen rol voor de overheid weggelegd. De Staatssecretaris zegt terecht dat het vrijwillig is. Ik wil dat vrijwillige karakter ook waarborgen en ik wil graag administratieve lasten voorkomen. Ik vraag de Staatssecretaris, juist om het vrijwillige karakter te waarborgen en administratieve lasten te voorkomen, om haar inzet hierop te richten in de Milieuraad.

Ten slotte kom ik te spreken over het klimaat. Dat is een mondiaal onderwerp. Daar wordt in de andere zaal ook over gesproken. Voor de VVD is het van belang dat India, China en de VS meedoen. Europa is al heel efficiënt, maar al die andere landen zijn echt nodig als we daadwerkelijk iets willen bereiken. Wij letten daar op de concurrentiekracht. We zullen de Staatssecretaris maar ook aankomend EU-Commissaris Timmermans scherp houden op het punt van de concurrentiekracht. We willen geen extra doelen als we niet de consequenties weten. Die extra doelen kunnen niet worden gesteld zonder mondiale, brede betrokkenheid, alleen al omdat we het anders niet kunnen. Ik heb eerder gezegd dat ik wil dat het bedrijfsleven meer wordt betrokken bij de onderhandelingen in Parijs. Ik denk dat de uitkomst toch een soort lappendeken van allerlei afspraken zal zijn. Wat mij betreft nemen China en de VS samen het voortouw in plaats van Europa en sluiten wij ons daarbij aan. Beide landen willen stappen zetten, die wellicht niet juridisch bindend zijn maar waarbij wel substantieel iets gebeurt. Stiekem hoop ik op dat soort bilaterale overeenkomsten en dat dit voldoende is om daadwerkelijk iets te doen. Ons einddoel is namelijk dat zo veel mogelijk landen mondiaal meedoen. Dat dient voorop te staan. Graag wil ik een reactie hierop.

De **voorzitter**: Er zijn heel veel vragen gesteld aan de Staatssecretaris. Ik kan mij voorstellen dat er behoefte is aan een schorsing van een kwartier.

De vergadering wordt van 13.25 uur tot 13.40 uur geschorst.

Voorzitter: Remco Dijkstra

De **voorzitter**: We gaan verder met de beantwoording van de Staatssecretaris in eerste termijn. Er zijn veel vragen gesteld. De Staatssecretaris zal proberen alle punten bloksgewijs te behandelen. Ik stel voor dat er maximaal twee interrupties per Kamerlid worden gepleegd, als dat nodig is.

Staatssecretaris **Mansveld**: Voorzitter. Allereerst wil ik zeggen dat het een luxe is om een parlement als dit te hebben als het gaat om de Milieuraad. De Kamer moet dit beschouwen als een compliment. De ambitie waarmee ik bij de Milieuraad binnen kan komen, gesteund door een parlement, is elke keer een weelde. De andere kant is dat de Kamer zo ambitieus is dat ik daarbij niet helemaal kan aansluiten. Ik denk dat mevrouw Van Veldhoven het mooi verwoordde: je moet verleiden, je moet dingen ontlocken. Op milieugebied hebben we een heel brede range, gelet op de 28 lidstaten. Het is een luxe om koploper te zijn. Ik ben het er helemaal

mee eens dat we in alle opzichten koploper moeten blijven, maar we moeten alle kennis die we hier hebben, wel kunnen vermarkten. Mevrouw Mulder heeft hier al op gewezen. Ik ben hier niet om de Kamer af te remmen, maar om ervoor te zorgen dat ik in Europa al die doelen ook daadwerkelijk binnen zal halen. Dat gaat via bilaterale overleggen, groepsoverleggen, statements; er zijn allerlei manieren. Het gebeurt natuurlijk vooral in de plenaire zaal, alhoewel dat soms heel erg traag gaat, want daar zitten 28 lidstaten, die tot consensus moeten komen. Dat wil ik de Kamer aan de voorkant meegeven.

Eerst wil ik het graag hebben over het krantenartikel. Ambtenaren schrijven dynamische stukken en ik heb geen idee over welk stuk dit gaat, maar ik ben wel de coördinerend bewindspersoon voor klimaat. Wat er op dit moment plaatsvindt, gebeurt op uitdrukkelijk verzoek van de Kamer. De Minister-President zet volgende week plenair zijn inzet uiteen. Hij voert persoonlijk onderhandelingen met de andere mp's en daarbij zal hij antwoord geven op een groot deel van de vragen dat de Kamerleden hier heeft neergelegd. Het gaat daarbij met name om de motie-Van Tongeren die genoemd werd. Ik vind het ingewikkeld om nu dezelfde vragen te beantwoorden als de Minister-President, want hij bespreekt parallel aan dit overleg in de plenaire zaal exact de inzet van Nederland met betrekking tot de doelen, de motie en het artikel. Dat doet hij niet omdat hij opeens coördinerend bewindspersoon is geworden, maar omdat hij op dit moment met de Kamer spreekt over zijn inzet volgende week en dat is natuurlijk onze inzet, de kabinetsinzet. Die is: ten minste 40% bindend en doorvertaald, 27% hernieuwbaar bindend en doorvertaald en 25% besparing, met die kanttekening dat de geopolitieke argumenten ten aanzien van energiezekerheid zijn dat we ook moeten bekijken of de doelstellingen het ETS, dat sterk moet worden, op de benen houden. Het zal op zichzelf een hele kluit zijn om die 40% te behalen. Ik herhaal dus dat de motie-Van Tongeren ondersteuning is van beleid. Om te voorkomen dat wij hier het hele debat voeren dat nu ook parallel plaatsvindt, wil ik het hier even bij laten.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Als de motie-Van Tongeren ondersteuning van het beleid is, waarom heeft Minister Kamp die dan ontraden? Kan de Staatssecretaris nog een keer duidelijk zeggen of die 27% bindend is en wel bindend doorvertaald per lidstaat?

Staatssecretaris **Mansveld**: Ja. De kanttekening daarbij is – de Minister-President maakte die zojuist ook in de plenaire zaal – dat de 27% hernieuwbare energie bindend op Europees niveau een haalbaar doel is, maar dat een bindende doorvertaling naar de staten op voorhand zeer kansloos lijkt. De Minister-President zal daar evenwel een pleidooi voor houden.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Ik kom nog even terug op mijn eerste vraag. Als dit ondersteuning van het beleid is, heeft Minister Kamp zich dan volledig vergist door de motie te ontraden?

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik was er niet bij. Ik weet niet wat Minister Kamp exact gezegd heeft. Nu staat de Minister-President de inzet van Nederland en de motivatie daarvan toe te lichten en plenair te verdedigen. Ik ben niet op de hoogte van hetgeen Minister Kamp heeft gezegd. Dit zeg ik als coördinerend bewindspersoon en de Minister-President heeft dit exact zo herhaald.

De heer Smaling stelde een vraag over de brief van de bedrijven die hoge ambities hebben. Ik denk dat het heel goed is dat zij die ambities hebben. Ik ben heel blij met die steun en met het bericht dat een selecte groep bedrijven de klimaatverandering heel serieus oppakt en dat hij daar ook iets mee wil. Wij hebben het hier over de Unilevers, Philipsen en Ikea's. Zij

vervullen een voortrekkersrol. Als gevolg hiervan zijn er kansen voor groene groei, innovatie en economische ontwikkeling. Je ziet ook dat economische ontwikkeling en klimaat hier heel goed samengaan. De heer Smaling vroeg welke donkere geesten er zijn. Ik moet bij een dergelijke vraag aan Harry Potter denken. De heer Smaling moet zich voorstellen dat BUSINESSEUROPE volgens het laatste bericht dat ik heb gehad, nog steeds voor 35% reductie gaat. Het is interessant dat een deel van de bedrijven in Europa juist minder ambitieus wil zijn, terwijl een ander deel heel erg ambitieus is. Het is met name belangrijk voor ons, want wij voelen ons daardoor in de onderhandelingen tussen staten gesteund. Tegelijkertijd vind ik het belangrijk dat ambitieuze bedrijven dit signaal ook afgeven aan bedrijven die helemaal niet zo ambitieus zijn. Daarbij moet je bijvoorbeeld denken aan de intensieve energievretende industrie die op fossiele basis gestoeld is. In die zin ben ik erg blij met de steun van die bedrijven.

De heer **Smaling** (SP): Dat is fijn om te horen. Als je die toonaangevende grote multinationals en banken eenmaal mee hebt, omdat zij een groene toekomst hoog in het vaandel hebben staan, moet je toch ook concluderen dat je met een beetje geluk aan het begin staat van een meer exponentiële fase waarin de rest ook volgt? Dan zou je de lat van je doelstellingen dus wel wat hoger kunnen leggen dan business as usual. Gaat de Staatssecretaris dat uitstralen, of is het circuit dat niet mee wil om wat voor reden dan ook – nu kom ik met datgene waar je je vinger niet achter krijgt – dominant? Of loopt Nederland in Europa achter wat betreft de realisatie van een schoon milieu en het gebruik van zuinige energie en wil het daarom die grote broek niet aantrekken?

Staatssecretaris **Mansveld**: Wij schaken op dit moment op verschillende borden. Eerst moeten wij de 40% CO₂-reductie binnen zien te halen. Binnen de lidstaten onderling is daar nog wel verschil van mening over. Wat er volgende week gebeurt, zal dus heel spannend zijn. De volgende wedstrijd gaat over de vraag of China en de VS niet het voortouw moeten nemen. Daar gaf de heer Dijkstra de voorzet voor. In Europa zeggen wij: minimaal 40%, maar het kan ambitieuzer. Daarvoor moet echter de rest van de wereld meedoen. Goed beschouwd veroorzaakt Europa op dit moment 11% van de CO₂-uitstoot en als wij kijken naar de groei van de CO₂-uitstoot wordt dat percentage lager. Dat komt niet alleen doordat wij minder uitstoten, maar ook doordat andere landen meer uitstoten. Het is dus belangrijk dat daar een cap op komt en dat China en de Verenigde Staten bereid zijn om te zeggen: wij beloven dat wij ondanks economische groei niet meer gaan uitstoten. Als China en de VS een CO₂-reductie van minimaal 45% zouden willen, zou Europa zeggen: dat is mooi, daar houden wij u aan, graag uw handtekening, want dan doen wij het ook. Wij schaken dus op verschillende borden qua onderhandelingen. Het feit dat de voorhoede van het bedrijfsleven deze brief stuurt, is ook van invloed op al die borden. Dus het is binnen het bedrijfsleven van invloed, maar dat is het ook in de onderhandelingen binnen Europa. Ik voel mij namelijk gesteund en zal dat ook als voorbeeld aandragen. De Minister-President zal dat ook doen. Het is ook internationaal van invloed als men ziet dat het bedrijfsleven geen angst heeft voor innovatie op het gebied van duurzame ontwikkeling en op het vlak van klimaatondersteunende ontwikkelingen. Zo zien wij dat in dit krachtenveld.

De heer **Smaling** (SP): Unilever en Heijmans en de andere bedrijven die daarop staan, breken los van de kudde en dat heb je nu juist nodig. De Staatssecretaris spreekt over de VS en China, maar dan val je terug in het oude prisoner's dilemma, namelijk: waarom zouden wij harder lopen dan de rest? Dat is een cruciaal verschil. Wij zijn in de wereld begonnen met vervuilen. Laten we dan ook beginnen met verschonen. Dat vergt een

andere mentaliteit dan te kijken naar de anderen die niets doen. Pullman zei: inaction is duurder dan action. Die uitspraak wil ik de Staatssecretaris meegeven. Gebruik de voortrekkers die bij de vervuiling een rol hebben gespeeld, nu ook voor de verschoning.

Staatssecretaris **Mansveld**: Dat doen wij precies bij die minimaal 40% CO₂-reductie. Ik herhaal dat het gaat om minimaal, ten minste, 40% CO₂-reductie en meer in het geval dat dit mondiaal gebeurt. Wij hebben dat mondiale veld namelijk nodig. Europa kan doen wat het wil met bedrijven in Europa, maar het gaat erom dat er internationale bedrijven zijn die ook in China en de VS moeten laten zien dat wij breed moeten bewegen. Op dit moment in de onderhandelingen is ons eerste speelveld volgende week. Dan komen alle Minister-Presidenten van de lidstaten bij elkaar om tot een afspraak te komen. Ik denk dat dit een spannende wedstrijd wordt.

Mevrouw Van Tongeren heeft gevraagd of er niet meer rechten gehaald moeten worden uit het ETS. Een maatregel is inderdaad dat er 900 miljoen rechten uitgehaald worden. Die zouden er in 2019 weer in gaan. Ik heb al eerder bepleit dat ik het belangrijk vind dat wij alle knoppen in de gaten houden. Moet je een bodemprijs, een topprijs en een stabiliteitsreserve instellen en, zo ja, wanneer moet die dan ingaan? Hoe gaan wij dan om met die 900 miljoen? Moeten wij die in de stabiliteitsreserve stoppen of juist niet? Aan al die knoppen wordt gedraaid in de onderhandelingen over het brede pakket. Hoe de combinatie er ook gaat uitzien; ik vind het belangrijk dat er een stabiliteitsreserve komt. Ik zou het een stap vooruit vinden als die naar voren werd gehaald, maar dan moet het altijd een combinatie van maatregelen zijn, zodat die een structurele versterking van het ETS met zich brengt. Het evenwicht is zo belangrijk, omdat er zoveel knoppen zijn.

Moeten er niet veel meer rechten uitgehaald worden? Het is bekend dat wij geprobeerd hebben om er heel veel rechten definitief uit te halen. De balans is gevonden in het tijdelijk eruit halen van 900 miljoen rechten. Dat is niet set aside, maar backloading. Wij zullen in de komende maanden of over ongeveer een jaar moeten bekijken op welke wijze wij omgaan met non-ETS en ETS. Ik vind het belangrijk als er meer flexibiliteit komt tussen die twee sectoren. Mevrouw Van Tongeren noemde een van de maatregelen. Ik zie er meer, maar altijd in combinatie, zodat er daadwerkelijk versterking van het ETS plaatsvindt.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Ik hoor een welwillende Staatssecretaris. Net zoals GroenLinks begrijpt zij dat het ETS nog niet voldoende werkt en dat er iets moet gebeuren. Ik hoor graag wat de positie van Nederland op dit moment is. Hoe werkt de techniek? Ik begrijp dat je die samen moet afspreken evenals de wijze waarop de knoppen zich tot elkaar verhouden. Er zijn afgestemde moties over de bodemprijs, over het naar beneden brengen van het plafond en over meer rechten eruit halen. Dit kabinet wil niet aan die drie knoppen draaien. Wat is nu de positie van de Nederlandse regering wat betreft de verbetering van het ETS?

Staatssecretaris **Mansveld**: Dat is in het SER-akkoord afgesproken. In dat akkoord hebben wij gezegd dat wij voor een aantal punten gaan. Ten eerste halen wij het plafond naar beneden, niet naar 1,74% maar naar 2,2%. Ten tweede moet er een stabiliteitsreserve komen. Ten derde is er de carbon leakage. Die punten zijn onze basisinzet. Op het moment dat andere knoppen interessant worden voor andere landen – ik weet dat dit voor andere landen soms interessante knoppen kunnen zijn – moeten wij goed kijken naar de combinatie van knoppen. Misschien hebben landen die nog veel gratis rechten hebben, op dit moment andere belangen. In Nederland hebben wij een gezamenlijk belang: een niet werkend ETS is waardeloos. Daarmee komen wij niet verder. Dan is het doel van de 40%

ook uit beeld. De knoppen liggen naast elkaar en een groot deel daarvan zal volgende week in verband met elkaar worden gebracht in de onderhandeling. Het hoofddoel van de onderhandelingen van volgende week is om minimaal 40% CO₂-reductie binnen te halen. Als wij dat doel niet behalen, hebben wij geen fundament. Wij moeten dit doel daadwerkelijk binnen deze maand binnenhalen. Ik hoor wat mevrouw Van Tongeren zegt. Dit zijn de punten waar wij eerst op inzetten. Ik zie echter ook de andere knoppen. Ik weet dat mevrouw Van Tongeren eerder heeft gepleit voor een bodemprijs. Toen was mijn antwoord ook: wij moeten bekijken hoe zich de bodemprijs verhoudt tot de andere knoppen, maar het doel is de versterking van het ETS en de verhoging van de prijs van de rechten.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): De Staatssecretaris zegt dat in het energieakkoord staat wat onze basispositie is. Die is waarschijnlijk niet voldoende. Wat wij daar bovenop doen laten wij afhangen van de posities van andere landen. Is dat de samenvatting? Kan de Staatssecretaris mij anders helder vertellen aan welke van die knoppen ze in welk tempo zou willen draaien? Ik begrijp dat het niet haalbaar is. Het zou echter wel fijn zijn als de Kamer de positie van Nederland helder heeft. Wij kunnen de Staatssecretaris immers alleen maar met meer instructies die kant opsturen als wij in ieder geval haar positie kennen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik heb gezegd wat wij met de 43 partijen in het SER-energieakkoord hebben afgesproken en waar wij voor gaan. Ik zeg niet dat ons verdere standpunt afhankelijk is van de andere lidstaten, maar dat de andere lidstaten andere standpunten hebben. Wij hebben een gezamenlijk doel. Nederland gaat in ieder geval voor een versterkt en een structureel sterk ETS. Wij hebben op de drie genoemde punten ingezet. Wij zullen in de onderhandelingen bekijken welke punten er van de andere landen voorbijkomen. Het is dus niet zo dat ik afhankelijk ben van de standpunten van de andere lidstaten. Nee, dit alles is afhankelijk van de onderhandelingen. Op dit moment worden dezelfde teksten in de plenaire zaal uitgesproken. Het is een beetje lastig, omdat dit debat ook plenair wordt gevoerd. Ik wil de Kamer echter zo goed mogelijk met antwoorden bedienen om te laten zien dat de andere leden van het kabinet hetzelfde standpunt verkondigen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik had eigenlijk een beetje dezelfde vraag als mevrouw Van Tongeren, dus ik bewaar mijn interruptie nog even.

Staatssecretaris **Mansveld**: Er zijn vragen gesteld over de Raadsconclusies voor de klimaatconferentie in Lima. Gevraagd werd of het om «commitment» of «target» gaat. Het is «commitment».

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik ben blij dat de Staatssecretaris nu duidelijk zegt dat het «commitment» is. Ik vraag mij dan echter wel af of dat een wijziging betekent ten opzichte van de geannoteerde agenda van de Milieuraad die wij hebben gekregen. Daarin staat namelijk zwart-op-wit dat Nederland kan instemmen met de voorliggende Raadsconclusies en dat Nederland zich neutraal opstelt ten opzichte van de door Polen gewenste aanpassing. Ik wil echt heel helder hebben dat Nederland niet kan instemmen met de door Polen gewenste aanpassing, namelijk een afzwakking van het commitment.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik kan hier volmondig ja op zeggen, want dit staat niet meer ter discussie. Dit debat is heel verhelderend! Ik vind het heel goed dat wij de puntjes op de i zetten, want bij onderhandelingen gaat het vaak om de puntjes op de i.

Ik kom terug op de VS en China en het feit dat zij het voortouw moeten nemen. Het is heel belangrijk dat China en de VS openlijk bewegen sinds het aantreden van Ban Ki-moon. Je ziet dat ze duidelijk een stevigere positie innemen, maar we zijn nog niet in Parijs. Dat duurt nog veertien maanden. Het belangrijke is dat wij iedereen in positie krijgen en houden en dat wij komen tot een klimaatakkoord. Dit was mijn beantwoording van de vragen over het klimaat.

Nu ga ik door met de vergroening van het Europees semester. Daar komen de Raadsconclusies over vergroening aan de orde. Wij hebben daar al vaker over gesproken in dit verband. Dit keer is het onderwerp extra relevant, omdat de strategie wordt herzien. Het Europees semester kan worden gezien als het instrument waarmee wij de voortgang van de uitvoering van de strategie monitoren. Als wij tijdens de Milieuraad de Raadsconclusies bespreken, wil ik vooral ingaan op het punt «doelen en indicatoren». Dat gaven mevrouw Van Veldhoven, mevrouw Cegerek, mevrouw Van Tongeren en nadrukkelijk ook mevrouw Dik-Faber al aan. Ik vind het belangrijk om een stip op de horizon te zetten en om indicatoren te ontwikkelen om te monitoren of ons toekomstbeeld, de circulaire economie, dichterbij komt. Ik zal primair uitstralen dat ik heel blij ben dat de Europese Commissie toegenomen aandacht heeft voor circulaire economie. De Raadsconclusies onderstrepen het belang van het doel van verdere vergroening, maar daarin wordt geen doel vastgesteld. Met die conclusies ben ik akkoord. Het is belangrijk dat wij op weg gaan.

Er is gesproken over een doel voor hulpbronnenefficiëntie, maar dat vind ik op dit moment geen goed idee. Ik vind dat niet uit gebrek aan ambitie, maar juist omdat Nederland zich als koploper niet wil vastleggen op een indicator die niets zegt over de mate waarin wij de circulaire economie al gerealiseerd hebben. Het is belangrijk dat wij de juiste indicatoren gebruiken. De voorgestelde indicator bestaat uit de verhouding voor grondstofverbruik in kg ten opzichte van het bbp. Die indicator geeft heel weinig reële informatie over de milieudruk van de gebruikte grondstoffen en over de dematerialisering van de economie. Er wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met verschillen in impact op land en water en ook niet met energiegebruik bij de winning van grondstoffen.

Ik zal de Kamer een voorbeeld geven. Met deze indicator wordt al het verplaatsen van zand over projecten als de Tweede Maasvlakte meegevoerd. Daarmee scoort Nederland goed op deze indicator, terwijl die weinig zegt over de wijze waarop Nederland het hergebruik van grondstoffen bevordert. Het is natuurlijk prettig om goed te scoren – ik ben daarvoor Nederland niet bevreesd voor – maar het is volgens mij veel beter om de juiste indicator te hanteren. Ik acht het op dit moment eigenlijk niet opportuun om alleen een enkelvoudige indicator, zoals de voorgestelde grondstoffenefficiëntie, vast te stellen en hieraan de doelen of streefwaarden te verbinden. Mijn inzet in Brussel is om in de Raadsconclusies wel het belang van een non-binding indicator voor circulaire economie te onderstrepen, maar ook om in de Raad vast te stellen dat de huidige indicator niet voldoende is. Eerst moet er een goed dashboard aan indicatoren ontwikkeld worden en daarin wil Nederland nadrukkelijk het voortouw nemen. Ik zal aansturen op de ontwikkeling van goede indicatoren, zoals grondstoffenintensiteit en -productiviteit, waarmee de totale massa van goederen wordt gedeeld door de gebruikte massa aan primaire grondstoffen. Wij moeten ervaring opdoen met betere indicatoren voordat wij ons vastleggen op extra doelstellingen. Dat zou dan kunnen gebeuren in de opvolger.

Wij zijn koploper. Een aantal Kamerleden zei dit al en je kunt dit positief benaderen. Zo doe ik dat ook. Het is belangrijk dat we zelf doorgaan om een nog betere koploper te worden, maar tegelijkertijd moeten wij ervoor zorgen dat wij onze kennis goed overdragen. Het nieuwste land dat zeer geïnteresseerd is in afvalstoffenbeleid en grondstoffenbeleid is Brazilië, maar goed, dat ligt niet in Europa. Daaruit blijkt echter dat je landen ervan

kunt overtuigen dat zij de stappen waar wij tien jaar over hebben gedaan, in veel kortere tijd kunnen zetten met de kennis die wij daar nu over hebben. Die stappen moeten gezet worden, want er is nog steeds een enorm verschil tussen lidstaten in Europa. Het is dus een parallelle weg. Wij moeten doorgaan met innoveren en vooroplopen en er tegelijkertijd voor zorgen dat wij de landen helpen die daar nog enorme stappen in kunnen maken. Dat is ook een businesscase voor Nederland. Daarvoor hebben wij dan wel de goede indicatoren nodig. Als we de huidige indicatoren gebruiken en zandverplaatsing op de Maasvlakte een compliment wordt, weet ik niet of wij op de goede weg zitten.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik begrijp wat de Staatssecretaris zegt. Zij wil een indicator, maar dan moet het wel een goede indicator zijn. Moeten wij dat dan niet vastleggen? Moeten wij niet zeggen dat Nederland voorstander van een indicator is, maar dat wij wel de juiste indicator moeten vaststellen. Nederland kan dus niet instemmen met deze indicator, maar het stemt wel in met het vaststellen van een indicator. Als je de huidige tekst leest, lijkt het alsof Nederland alleen maar nee zegt tegen deze indicator, zonder dat het zegt dat het wel wil dat er een indicator komt. Wij moeten dus niet alleen in het algemeen het belang van indicatoren onderstrepen, maar wij moeten ook zeggen dat wij hiervoor een indicator willen en dat wij graag met de lidstaten samenwerken om voor het einde van volgend jaar een goede indicator vast te stellen. Dat kan ook over anderhalf jaar zijn – dat is allemaal prima – maar volgens mij zou dat de inzet moeten zijn.

De **voorzitter**: Heeft mevrouw Dik-Faber een soortgelijke vraag? Dan kunnen wij de vragen misschien even bundelen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Nee, om eerlijk te zijn was dit exact mijn vraag. De groene organisaties hebben ook een voorstel gedaan. Ik denk dat het goed is om te werken met een indicator. Er zijn voorstellen gedaan. Laten wij dat signaal vooral afgeven. Het zou jammer zijn om nu tijd te vermorsen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Het voordeel van interrupties is dat ik weet wat er hier ligt. De indicatoren die de ngo's voorstellen, zijn ontzettend goed voor mijn inbreng. Daarmee kan ik ook laten zien dat het op een andere manier kan en wat de effecten daarvan zijn. De vraag is wel hoeveel tijd wij daarvoor nodig hebben. Dat vind ik belangrijk. Eigenlijk kan ik op de vragen van de dames Van Veldhoven en Dik-Faber volmondig ja zeggen. Ik neem de indicatoren van de ngo's mee en probeer de parallelle trajecten te doorlopen. De leden horen blijkbaar iets anders dan ik bedoel. Ik vind het namelijk wel belangrijk dat wij indicatoren krijgen en dat wij op weg gaan. Wij moeten andere landen laten zien wat de winst is van wat wij bereikt hebben. Op die manier kunnen wij ze verleiden om het beter te gaan doen. Een aantal landen moet op dat vlak nog grote stappen maken.

Mevrouw Ouwehand vroeg of er ook een fiscale vergroening zal plaatsvinden. In het programma Van Afval Naar Grondstof richt ik mij ook op de mogelijkheden van fiscale vergroening. Ik ben die aan het verkennen met het Ministerie van Financiën en ook met collega's van andere lidstaten om te bezien of wij op Europees niveau ook stappen vooruit kunnen zetten. Het is immers winst als wij dit breed voortzetten.

Nu ga ik naar de circulaire economie. De Raadsconclusies komen aan de orde en dus gaat het over de vergroening van het Europees semester. Deze zijn mede gebaseerd op de mededeling «Naar een circulaire economie: Een afvalvrij programma voor Europa». De mededeling van de Commissie is volgens mij een mooie stap in de goede richting. Wij hebben met ons eigen programma voor circulaire economie Van Afval

Naar Grondstof reeds de nodige stappen gezet. Met EU-beleid dat dit ondersteunt, kunnen wij volgens mij alleen maar sneller meters maken. De Commissie doet voorstellen voor de reductie van afval en deze zijn geheel in lijn met het beleid Van Afval Naar Grondstof. Ik mis echter twee belangrijke punten in de mededeling. Ik zeg dit ook in reactie op de vragen van mevrouw Cegerek en mevrouw Mulder.

In de eerste plaats blijven door de sterke focus op afval, het begin van de keten, de verduurzaming van de winning van grondstoffen en een slim design van producten en diensten onderbelicht. Dat is in mijn ogen echt een gemiste kans. Zolang de hoeveelheid materialen in de vorm van producten op aarde toeneemt, zal immers de vraag naar primaire grondstoffen blijven bestaan, zelfs als het afval wordt gerecycled, en dan hebben wij de kringloop niet gesloten. Wij moeten op Europees niveau criteria ontwikkelen voor de duurzame winning en teelt van grondstoffen zoals cacao, soja en natuursteen. Alleen dan kunnen wij stappen zetten naar het behoud van het natuurlijk kapitaal.

In de tweede plaats mis ik de samenhang met ander Europees beleid, zoals het zevende milieuactieprogramma en het Stappenplan voor efficiënt hulpbronnengebruik in Europa. Bovendien zou de wijze waarop Europese fondsen kunnen worden ingezet voor de circulaire economie verder kunnen worden uitgewerkt. Ik wil verder met de Kamer delen dat ik mij ervoor inzet dat het onderwerp «circulaire economie» in het nieuwe werkprogramma van de Commissie de nodige aandacht krijgt. De leden begonnen over een actieprogramma. Daar kom ik zo nog op terug. Misschien vinden wij in Nederland nogal eens dat de dingen traag gaan, maar in vergelijking met de manier waarop de dingen soms gaan in Europa, heeft Nederland een ongelooflijk snelle machine. Dat heeft dus aandacht nodig. Ik kom daar zo op terug. Nederland zal het voorzitterschap van Luxemburg overnemen en daarna volgt Slowakije. Samen met die twee landen zullen wij bekijken hoe wij dit kunnen invullen. Dan zullen wij een flinke impuls daaraan geven. Ik zal later nog eens spreken over mijn inzet op dat punt, maar nu is het relevant dat het vervolg op de mededeling over de circulaire economie de juiste scoop en het juiste ambitieniveau krijgt. Daar zal ik op sturen.

Mevrouw Dik-Faber vroeg of ik ga pleiten voor een mondiaal agentschap ten aanzien van grondstoffen. Er zijn diverse mondiale organisaties die zich hiermee bezighouden, zoals UNEP, het World Resources Institute (WRI) en het World Resources Forum (WRF). Nederland onderhoudt heel nauwe contacten met deze organisaties, met name met het WRI. Het is de vraag of wij dus nog een nieuwe organisatie moeten inzetten. Het gaat mij erom wat organisaties doen. Ik vind het wel belangrijk dat men mij nu weer even wakker schudt, want wij moeten dit steeds opnieuw bekijken. Wordt wat wij willen ook gedaan door de bestaande organisaties? Kunnen wij dat kwijt bij de bestaande organisaties of is het moment daar om een nieuwe organisatie op te zetten? Een nieuwe organisatie opzetten, vind ik lastig, gezien de kosten en de traagheid waarmee dat kan gaan. De UNEP, het WRI en het WRF zijn ongelooflijk actieve organisaties. Mevrouw Dik-Faber maakt mij erop attent dat ik inderdaad steeds moet bekijken wat actueel is, bij welke organisatie we dat onderwerp kunnen onderbrengen en hoe we dat doen.

Er werd gevraagd of geopolitieke aspecten een rol spelen in de grondstoffenpolitiek. Het antwoord op die vraag kan alleen maar «ja» zijn. Uit geopolitieke overwegingen en vanwege de impact op het milieu en de voorzieningszekerheid zetten we ons in voor grondstoffenefficiëntie. Gelet op die argumenten is dit volgens mij de belangrijkste weg om te begaan. We doen dat nationaal via het programma Van Afval Naar Grondstof, maar we doen dat natuurlijk ook in de Europese Unie. We hebben een heel dik pakket met wijzigingsvoorstellen voor de afvalrichtlijn.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Naar aanleiding van de mededeling «Naar een circulaire economie: Een afvalvrij programma voor Europa» heb ik ook nog vragen aan de Staatssecretaris gesteld over de microplastics.

Staatssecretaris **Mansveld**: Daar kom ik zo op.

Met het programma Van Afval Naar Grondstoffen wordt de ambitie getoond om de transitie naar een circulaire economie te maken. Het voorstel van de Europese Commissie voor het aanscherpen van de afvalrichtlijnen past heel goed bij deze ambitie. We hebben het eerste oriënterend debat over twee weken geagendeerd. De Commissie streeft in haar wijzigingsvoorstellen onder meer naar hogere recyclepercentages van afval in de EU. Wij recyclen al zo'n 80% van ons afval. Daarmee zijn we inderdaad internationaal gezien koploper. We exporteren ook veel kennis en milieutechnologie naar andere landen. Ik vind dat dit nog veel beter kan en ben daarover in gesprek met de branche. Wij kunnen een hele keten sluiten, maar waarom gaan we daar niet mee op stap? We kunnen een soort promotour maken om te laten zien wat we kunnen en dat kan tegelijkertijd een minihandelsmissie zijn in dat gebied. We kijken daarnaar en zijn daar dus mee bezig. In grote lijnen zal ik het voorstel van de Commissie steunen, met de ambitieuze doelstelling om een transitie naar de circulaire economie te faciliteren. Het blijft wel van belang om reële doelen te stellen en de afweging te maken tussen de economische haalbaarheid en de te behalen milieubaten. Bij een ambitieuze recyclingdoelstelling is het van belang om aandacht te besteden aan duurzaam productontwerp. Juist met slim design is veel winst te behalen. Duurzaam productontwerp kan recycling stimuleren en is van belang om te voorkomen dat afval ontstaat. Dat aspect mis ik in het huidige voorstel van de Commissie. Ik zal dat in de Milieuraad ook aan de orde stellen. Ik vind van belang om te benadrukken dat we steeds naar de hele keten moeten kijken en niet alleen naar de afvalfase. Verder vind ik het belangrijk om op EU-niveau slimme «einde-afval»-criteria te hanteren. Het is van belang om een gelijk speelveld te creëren, om duidelijke criteria te hanteren en om juridische zekerheid te geven over de status van materiaal. De Commissie zou voor meer afvalstromen criteria moeten ontwikkelen om «einde-afval» toe te passen en daarmee de recycling te stimuleren.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): De Staatssecretaris heeft een paar dingen gezegd die ik ook in mijn bijdrage aan de orde heb gesteld. Zij zei dat zij aandacht voor duurzaam ontwerp miste. Ik heb zelf gevraagd om een herziening van de richtlijn Ecodesign. Gaat de Staatssecretaris dit punt echt inbrengen in het debat? Kan ik wat zij daar zojuist over zei, zien als een toezegging? Dezelfde vraag heb ik over de «end-of-waste»-criteria. De Staatssecretaris zegt dat zij die ook belangrijk vindt. Is dat eveneens een toezegging aan de ChristenUnie? Dat zou weer een paar moties schelen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Dat scheelt een mapje. Het antwoord op de eerste vraag is «ja». Het antwoord op de tweede vraag is ook «ja».

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Dat is fantastisch! Ik ben heel blij met beide toezeggingen. Ik heb een vervolgvraag. De Staatssecretaris noemde een paar dingen achter elkaar die voor mijn fractie belangrijk zijn, bijvoorbeeld de ambities met betrekking tot het recycling. Ik heb natuurlijk ook gezien dat Nederland het hartstikke goed doet en dat er met name in Oost-Europese landen letterlijk en figuurlijk nog een wereld te winnen is. Ik heb daar nog eens over nagedacht. De voorliggende criteria zijn een zware opgave voor de landen in Oost-Europa, terwijl wij bij wijze van spreken achterover kunnen leunen, hoewel ik hoop dat we dat niet doen.

Zou het in dat kader niet verstandig zijn om, kijkend naar het totaal van Europa, tot een minimumpercentage te komen en om daarnaast afspraken te maken over hogere percentages voor landen die al verdere stappen gezet hebben? Op die manier blijven we ze prikkelen en kunnen we uiteindelijk naar die afvalloze economie gaan?

Staatssecretaris **Mansveld**: We gaan in stappen. De mogelijkheid die mevrouw Dik-Faber schetst, zou verkend moeten worden. Hoe ga je om met de verschillende niveaus? Ik denk dat we het er eerst over eens moeten zijn dat we niveaus gaan krijgen en dat we met z'n allen vooruit moeten. Dat is stap één. Zoals ik al eerder heb gezegd, denk ik dat er twee trajecten parallel lopen. Wij moeten niet achteroverleunen. We moeten de innovaties die we hebben ontwikkeld, vermarkten en er tegelijkertijd voor zorgen dat we koploper blijven. Die twee trajecten lopen parallel en moeten allebei worden gevolgd. Ik heb de indruk dat de afvalbranche allesbehalve achteroverleunt. De internationale component vind ik wel belangrijk. Ik vind het belangrijk dat we daadwerkelijk met de hele keten op stap gaan. Wij kunnen andere landen met de innovaties die wij omarmd hebben en de prestaties die wij geleverd hebben, stimuleren in hun businesscase en daar ook zelf een businesscase van maken. Tegelijkertijd moeten we blijven innoveren en ervoor zorgen dat we de koppositie in dezen behouden.

Mevrouw Cegerek heeft gevraagd of het kabinet kennisuitwisseling ten aanzien van de inzameling en scheiding van huishoudelijk en stedelijk afval, wil stimuleren. Het antwoord op die vraag is «ja». We werken samen met de VNG en de NVRD aan een publiek kader voor huishoudelijk afval, inclusief een concreet actieplan. Kennisuitwisseling tussen gemeenten is daar een onderdeel van. Het kader en het plan worden voor het eind van het jaar naar de Kamer gestuurd. Ik ben ook zelf bij congressen aanwezig geweest. Daar heb ik vertegenwoordigers van gemeenten verteld over een voorbeeld uit een bepaalde gemeente. Er waren ook vertegenwoordigers van die gemeente aanwezig, dus die hadden een heel goede dag en konden gelijk roepen: kijk eens hoe geweldig! Het was natuurlijk niet meer dan een voorbeeld, want alle gemeenten maken een eigen ontwikkeling door. Het is heel belangrijk dat kennisuitwisseling plaatsvindt en dat niet steeds het wiel uitgevonden wordt. Inmiddels zie ik dat gemeenten, alleen al uit budgettaire overwegingen, daar heel gretig naar zijn.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Ik heb ook gepleit voor een jaarlijks congres of een conferentie waar niet alleen de decentrale overheden bij betrokken zijn maar ook de onderzoeksinstellingen en het bedrijfsleven. Wat we goed doen, moeten we blijven doen. We moeten echter ook een stap vooruitzetten om de transitie naar een circulaire economie te kunnen maken. Daar hebben we heel veel kennis voor nodig. We kunnen onze kennis over de zaken waar wij goed in zijn, uitdragen maar, zoals ik net al zei, hebben wij ook kennis nodig om de transitie te kunnen maken. Het is dus wat breder bedoeld dan hetgeen de Staatssecretaris in haar beantwoording noemt.

Staatssecretaris **Mansveld**: Dan ben ik helaas niet duidelijk genoeg geweest. Bij die bijeenkomsten – dat zijn er ongeveer drie per jaar – zijn alle partijen aanwezig: bedrijfsleven en kennisinstellingen. Ik zie mensen in de zaal nu knikken. Die partijen komen dus drie keer per jaar bij elkaar; dat is precies het belang van de kennisuitwisseling. Ik ben bij een of twee bijeenkomsten aanwezig geweest en heb ook gezien dat dit gebeurt. Alle partijen die bij elkaar moeten komen om een stap vooruit te zetten, zijn daar dus bij aanwezig.

Mevrouw Cegerek en mevrouw Van Veldhoven hebben verder gevraagd waarom de voorgestelde recyclingdoelen voor verpakkingshout niet

haalbaar zijn. Onze huidige doelstelling van 45% in 2022 lijkt lastig te realiseren. We zien dat de recycling vermindert. De oorzaak daarvan is dat er weinig afzetmogelijkheden zijn voor recycling van A-hout, waaronder verpakingsafvalhout. Daarnaast is A-hout zeer gewild voor verbranding met energierterugwinning. We zien dat er zich een aantal trajecten aftekent. In het kader van de raamovereenkomst verpakkingen wordt momenteel samen met het verpakende bedrijfsleven onderzocht welke afspraken kunnen worden gemaakt om de problematiek aan te pakken van dalend hergebruik versus het niet toelaatbaar inzetten van herbruikbaar verpakingsafvalhout in energiecentrales en andere verbrandingsinstallaties en dit te regelen. Inzichten die in dit traject worden opgedaan, kunnen ook worden gebruikt om het percentage recycling van A-hout te verhogen. Mijn conclusie op dit moment is daarom dat het ingewikkeld wordt om het voorstel van de Commissie om uiteindelijk naar 80% te gaan, te steunen.

Mevrouw Cegerek heeft gevraagd of ik de doelen in het afvalpakket ga aanscherpen. Zoals de Kamer weet, streef ik naar ambitie, ook met betrekking tot de doelstellingen in het afvalpakket. Veel lidstaten vinden het pakket te ambitieus. Als je by far de nummer één bent, is het soms ingewikkeld om aan mensen uit te leggen hoeveel profijt je van die positie hebt. Je moet anderen dan overtuigen. Sommige lidstaten vinden het te ambitieus. Nederland behoort samen met België, Zweden en Denemarken tot de meest ambitieuze lidstaten. Ik vind het belangrijk dat het pakket niet te veel wordt afgezwakt en dat we daar een maximale ambitie in zetten. Dat is echter ingewikkeld. Partijen die achterlopen vinden zichzelf soms heel ambitieus en als je dan weet wat wij kunnen, kan er weleens een wrijvingsvlak ontstaan.

Mevrouw Cegerek heeft mij ook gevraagd of ik de verschillen tussen de lidstaten ga benoemen. Zoals de Commissie schrijft, zijn voor de achterblijvende landen EU-fondsen beschikbaar. Daar liggen ook de kansen voor de Nederlandse industrie.

Mevrouw Mulder heeft gevraagd wat ik ga doen met de producentenverantwoordelijkheid. Naar ik meen, heeft ook mevrouw Dik-Faber dit punt genoemd. Ik begrijp dat dit niet het geval is. Heel af en toe zie ik een onderwerp dat ik helemaal bij iemand vind passen ergens anders terug en ben ik even in de war. Excuus daarvoor. Wat ga ik doen met de producentenverantwoordelijkheid? De Europese Commissie stelt minimumeisen voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid voor. Lidstaten zijn prima in staat om zelf een inzamelsysteem te regelen zonder dat minimumeisen worden opgelegd. Ik vind bovendien dat lidstaten maatwerk moeten kunnen leveren bij het opzetten van een systeem. Een dergelijk systeem in de bijlagen bij de richtlijn kan op ieder moment gewijzigd worden door de Commissie. Dat kan een risico vormen voor bestaande systemen. Dat zijn de drie argumenten voor het feit dat ik het ingewikkeld vind om minimumvereisten in de richtlijn te zetten. Ik ben wel van mening dat het nuttig is om dergelijke eisen in een meer vrijblijvende handreiking van de Commissie op te nemen. Op die manier kan het lidstaten helpen om op een eenduidige wijze systemen op te zetten. In het kader van de productenverantwoordelijkheid wil ik de nadruk leggen op het belang van duurzaam productontwerp voor de toename van de recycling en het bevorderen van preventie. Ik wil echt benadrukken dat het om ketens gaat die we moeten verduurzamen. We moeten steeds naar de hele keten kijken in plaats van alleen naar de afvalfase. Als we die denkwijze er niet in krijgen, kunnen we die stappen niet zetten. Dit is precies wat we in Nederland doen, maar sommige landen moeten op dit punt nog een enorme stap zetten.

Wat zijn de administratieve lasten voor het mkb? Ik weet bijna zeker dat die vraag aan de orde komt. Ik vind dat ook heel erg belangrijk. Dat geldt niet alleen voor de onderwerpen die nu aan de orde zijn, maar bijvoorbeeld ook bij ETS. Mensen zeggen tegen mij: mijn bedrijf is hartstikke

klein en moet mensen inhuren die de kennis hebben om aan bepaalde administratieve verplichtingen te voldoen; kun je ons niet in zekere mate ontslaan van deze verplichtingen? Ik vind dat heel zinvolle suggesties, omdat die mensen heel goed kunnen motiveren hoe het zit. Laat ik deze onderwerpen in samenhang met het voorstel van de Commissie bekijken. De Commissie stelt ten eerste een vrijstelling van vergunningsvereiste voor inzameling en vervoer van niet gevaarlijke afvalstoffen voor. Hiervoor geldt echter helemaal geen vergunningsplicht. Net als Nederland hebben meerdere lidstaten gezegd dat zij deze verlichting van administratieve lasten niet begrijpen. De Commissie gaat er daarom nog een keer naar kijken. Ik zie in dit voorstel dus weinig verlichting. De Commissie stelt ten tweede voor om kleine inzamelaars vrij te stellen van de registratieplicht. Nog los van de wijze waarop dit in de praktijk gaat worden uitgevoerd, kan dit leiden tot ongelijkheid binnen de sector. De markt wordt minder transparant, hetgeen weer niet in het belang is van recycling. Als de Kamer mij over het algemeen één opdracht geeft, dan is het wel dat het transparant moet zijn. Ik vind dat belangrijk en de sector ook. Wij delen dus het standpunt in dezen. Ten derde wordt de meldplicht uit artikel 35 uitgebreid, wat een verzwaring oplevert van de administratieve lasten. Daar ben ik dus geen voorstander van. Veel lidstaten hebben hier commentaar op geleverd. Naar verwachting komt de Commissie met een aanpassing van het betreffende artikel. Ik ga me inzetten om de administratieve lasten voor het midden- en kleinbedrijf te verminderen. Mogelijk is het een idee om de registratie van vervoerders en inzamelaars, die nu in iedere lidstaat afzonderlijk is geregeld, op Europees niveau centraal te stellen. Het streven zou kunnen zijn om één Europees register voor inzamelaars en vervoerders op te stellen, op basis van uniforme criteria, want nu zijn de systematieken en de eisen nog per lidstaat nog verschillend. Mevrouw Mulder heeft gevraagd: wat is afval en wat zijn grondstoffen? Zij heeft erop gewezen dat deze regels knellen, ook als het gaat om autobanden. Ik vind van belang dat het duidelijk is wat afval is en wat grondstoffen zijn. Je ziet dat we nog erg op afval ingericht zijn. We moeten de regelgeving dus zo ombouwen dat men afval ook als grondstof kan zien. We hebben daar een aantal voorbeelden van besproken. Die laten zien hoe ingewikkeld het is. Er moet een omslag in het denken worden gemaakt die inhoudt dat het traject integraal moet worden bekeken. Ik pleit daarom ook voor «einde-afval»-criteria op EU-niveau. Daardoor is een afvalstof veel makkelijker als grondstof te bestempelen en wordt duidelijkheid gegeven. Met de sector ben ik al langer in gesprek om de Commissie te vragen om «einde-afval»-criteria voor banden te introduceren. Ik kan nu nog niet zeggen wanneer de Commissie hiermee komt, maar het is steeds onze inzet om het op die manier aan te pakken. Waarom is er een verschil tussen huishoudelijk en stedelijk afval? Mevrouw Van Tongeren en mevrouw Van Veldhoven stelden hier een paar vragen over. Nederland is voor meer ambitie ten aanzien van zowel huishoudelijk als stedelijk afval. Een eenzijdige focus op stedelijk afval leidt tot de weinig ambitie, omdat bedrijfsafval makkelijker te beïnvloeden is dan huishoudelijk afval. Wij willen bedrijfsafval niet buiten beschouwing laten. Mocht ik die indruk gewekt hebben, dan hoop ik dat ik die hiermee heb weggenomen. We willen de Commissie echter wel stimuleren om specifieke aandacht aan huishoudelijk afval te besteden. Dan kom ik op de stand van zaken met betrekking tot het onderzoek van het RIVM. In dat onderzoek is een inventarisatie gemaakt van bronnen en emissies van microplastics en vervolgens is een prioriteit aan deze bronnen toegekend. De inventarisatie had overigens een verkennend karakter. Harde gegevens over daadwerkelijk gebruik van microplastics in deze bronnen en emissies van microplastics hieruit, zijn er niet. Het RIVM beveelt aan, aanvullend onderzoek te doen naar prioritaire bronnen. In overleg met de milieuorganisaties zal ik eerst kijken naar verf,

lak en kleurstoffen en naar schurende reinigingsmiddelen. Bij deze verdiepingsslag zullen de relevante branches ook betrokken worden.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Het onderzoek van het RIVM ligt er dus al wel. Zou de Staatssecretaris daarop een appreciatie willen sturen? We horen nu namelijk een beperkt aantal zinnen. Het antwoord van de Staatssecretaris is heel kernachtig, terwijl wij dit echt een heel belangrijk punt vinden. Wij zouden dan ook heel erg graag zien dat de Staatssecretaris dit meeneemt naar Europa met het verzoek om dit eveneens voortvarend op te pakken, want we redden het niet alleen in Nederland. Dat heeft de Staatssecretaris eerder ook gezegd. Ik zou die toezegging graag krijgen voordat de Staatssecretaris overgaat op een ander onderwerp.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik stuur dat niet misschien toe; natuurlijk kan ik dat onderzoeksrapport aan de Kamer doen toekomen. Dat is geen enkel probleem. Ja, het is belangrijk. Als ik het niet zeg, wil dat overigens niet zeggen dat we niets doen. We hebben die onderzoeken en natuurlijk bewegen we om die ook op Europees niveau voor het voetlicht te brengen. We willen daarmee laten zien wat de effecten zijn van relevante gedane onderzoeken.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Over microplastics vraag ik ter aanvulling of, als er toch een onderzoeksrapport ligt dat de Staatssecretaris ons wil toesturen, het mogelijk is om dat voor de begrotingsbehandeling te doen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik kijk even. Dan wordt de appreciatiebrief korter. Het herfstreces staat voor de deur, dus een deel van het ambtelijk apparaat kan genieten van, in dit geval, een korte vakantie. Ik stuur het onderzoek dus toe met een begeleidend briefje. De dames Ceberek, Dik-Faber en Van Veldhoven – ik hoop dat ik hiermee compleet ben – hebben gevraagd of de reductietarget voor food waste ambitieus genoeg is. Ik ben blij dat er een definitie komt van levensmiddelenafval, want aan de hand van een eenduidige definitie kan deze stroom binnen Europa beter in kaart worden gebracht. Wat de voorgestelde definitie betreft wil ik de gemaakte uitzondering voor onder andere diervoeders schrappen. Hiervoor lijkt bij de lidstaten overigens een breder draagvlak te bestaan. De definitie moet de gehele keten omvatten, dus ook de primaire sector en de landbouwsector. Ik ben voorstander van een reductiedoelstelling op EU-niveau, maar de hoogte daarvan hangt sterk af van de uiteindelijke definitie en de al gedane inspanningen in de lidstaten.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Volgens mij heb ik anderhalve interruptie gehad, dus dit wordt mijn laatste halfje. Ik vroeg de Staatssecretaris ook hoe de Europese doelstelling zich verhoudt tot de Nederlandse doelstelling. Eerder is volgens mij in Europees verband 50% in 2020 afgesproken. Dat zeg ik uit het hoofd. Blijven die doelstellingen overeind, of beginnen we weer helemaal opnieuw omdat we met elkaar in gesprek zijn over de definitie?

Staatssecretaris **Mansveld**: Daarop kom ik in tweede termijn terug. Mevrouw Van Veldhoven vroeg naar de gedelegeerde handelingen. Bij het vastleggen van systemen voor bijvoorbeeld rapportage stelt de Commissie gedelegeerde handelingen voor. Nederland is voorstander van uitvoeringshandelingen, want dan zijn de lidstaten bij de totstandkoming van de verantwoordingsverplichtingen er meer bij betrokken. Wat de gedelegeerde handelingen betreft zeg ik dus dat wij liever uitvoeringshandelingen hebben om de betrokkenheid te borgen.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Veldhoven, u bent eigenlijk al geweest.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Voorzitter, ik heb twee keer een halve interruptie gehad, als ik op dezelfde manier mag tellen als mevrouw Dik-Faber dat doet. Ik heb geen vervolgvragen gesteld. Ik ben redelijk thuis in het Europese jargon, maar dit is voor mij nog steeds jargon.

De **voorzitter**: Stelt u een korte aanvullende vraag alstublieft.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Mijn vraag is of er een kort voorbeeld gegeven kan worden van wat het een en het ander is.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik vraag even of er een voorbeeld gegeven kan worden, want ik weet dat u inderdaad in het jargon thuis bent. Mijn bedoeling is dat de lidstaten daar meer bij betrokken zijn en dat het niet «out of our hands» is.

De heer Dijkstra heeft gevraagd of de definities van «afval» meer geüniformeerd kunnen worden. Van belang is dat de definities in de richtlijnen gelijk worden getrokken en dat er één methode komt voor het rapporteren van stedelijk afval in plaats van de huidige vier methodes. Doordat landen uit vier methodes kunnen kiezen, zijn deze niet te vergelijken. Dat moet inderdaad efficiënter en effectiever gebeuren, zodat we een en ander beter kunnen volgen.

De heer **Remco Dijkstra** (VVD): Mag ik daarover een vraag stellen? Zijn de Nederlandse definities het uitgangspunt, of gaan we onze definities aanpassen aan dat wat er in Europa speelt? Volgens mij zijn onze definities best goed.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik heb altijd de neiging om te zeggen: natuurlijk zet ik onze eigen definities daarop in. Het zou namelijk heel lastig zijn als wij zelf heel andere definities voorstelden. Dat zal dus zeker mijn inzet zijn, maar voor mij is vooral belangrijk dat er uniforme definities komen. Anders hebben we namelijk helemaal geen koers die we kunnen varen, of we hebben geen haven om aan te meren. Dus: ja, graag de eigen definities gebruiken, want dat is verreweg het gemakkelijkst. Ik heb nog enkele vragen om te beantwoorden, namelijk die welke onder «overige» vallen en de vragen over de Mariene Strategie.

De Kamer heeft meerdere malen met de Minister en de Staatssecretaris van Economische Zaken gesproken over de ambitie en de inzet van de Mariene Strategie. Het was voor mij een nieuw onderwerp, maar het is altijd leuk om een nieuw veld te horen. Binnenkort ontvangt u van de Minister een brief over de uitwerking van de motie-Bischop die oproept tot het, in geval van gebiedsbescherming, serieus meewegen van de belangen van de visserij binnen de Mariene Strategie en tot het beperken van verdere gebiedsluitingen. De Minister zal de Kamer aan het eind van dit jaar informeren over het Nationaal Waterplan 2015–2016 met daarin Mariene Strategie deel 3, het KRM-programma van maatregelen. Daarin zijn de kabinetsreacties van deel 1 uitgewerkt tot een concreet maatregelenpakket voor onder andere het terugdringen van de plastic soep – op dat terrein werk ik samen met de Minister – en voor de bescherming van het zeebodemplen op het Friese Front en de Centrale Oestergronden. Voor u ligt de Mariene Strategie deel 2. Dat is het KRM-monitoringprogramma dat de operationele uitwerking is van de indicatoren en andere parameters om te monitoren of we de doelen van de Mariene Strategie behalen en of de maatregelen effectief zijn. Daarover moet Nederland deze maand aan de Europese Commissie rapporteren. Het KRM-monitoringprogramma maakt zoveel mogelijk gebruik van bestaande monitoring van zaken binnen andere wettelijke kaders, zoals de Kaderrichtlijn Water en het gemeenschappelijk visserijbeleid, en het integreert die monitoringsopgave voor de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Het KRM-monitoringsprogramma beantwoordt ook aan de

oproep van de motie-Slob/Geurts van 2013. Deze motie is voorgelegd aan de Staatssecretaris van Economische Zaken en hield het verzoek in, bij het opstellen van de maatregelenpakketten een nulmeting te doen en de indicatoren vast te stellen voor het monitoren van de natuurgebieden. Deze nulmeting wordt komend voorjaar gedaan.

Het andere punt in die motie betrof het serieus rekeninghouden met de visserijbelangen bij het aanwijzen van natuurgebieden, waaronder de Doggersbank. Ik lees dat de Kamer dit twee weken geleden heeft besproken met de Staatssecretaris van Economische Zaken.

Mevrouw Dik-Faber heeft een aantal vragen gesteld dat betrekking had op de gebruikers en de effectmeting. Gevraagd is of het niet alleen visserij betreft, of het kabinet bereid is om maatregelen terug te draaien op basis van monitoringresultaten en wat de kennisagenda is.

In het monitoringprogramma worden de effecten van alle gebruikers gemonitord. Indien dat relevant is, zijn de kennislacunes bij indicatoren aangegeven. Deze worden voor het volgende assessment, in 2018, weggelaten. Binnenkort ontvangt de Kamer een brief van de Minister waarin zij aangeeft hoe zij de visserijbelangen serieus meeneemt bij de gebiedsluitingen in het kader van de Kaderrichtlijn Marieme Strategie (KRM). In december verschijnt dus het programma van maatregelen waarin ook wordt ingegaan op het omgaan met onzekerheden en evaluatiemomenten in 2018 en de periode daarna.

Mevrouw Mulder heeft gevraagd naar het in beeld brengen van de risico's van microplastics en of dat nationaal of internationaal gebeurt. Het betreft zowel nationaal onderzoek als internationaal onderzoek. Het nationaal onderzoek doen we samen met de waterschappen in de stroomgebieden. Internationale samenwerking vindt plaats met de buurlanden rondom de Noordzee. Het onderwerp is ook op de agenda gezet van de internationale rivierencommissie.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Wanneer is het onderzoek helemaal afgerond? Kan dat met een appreciatie naar de Kamer worden gestuurd?

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik doe dit in tweede termijn, simpelweg omdat we anders in de ruimte zitten te roepen.

Ik heb nog vier onderwerpen over om te behandelen. Het is goed dat mevrouw Ouwehand in een spurt terug is gekomen, want ik kom op haar vraag over de teerzandolie. Op 7 oktober is de uitvoeringsrichtlijn voor artikel 7, EU's Fuel Quality Directive, gepubliceerd. Ik ben blij dat het voorstel er uiteindelijk ligt. Het is noodzakelijk voor het realiseren van de CO₂-reductiedoelstelling in de FQD, ofwel de richtlijn brandstofkwaliteit. De weg naar dit voorstel was lang, moeilijk begaanbaar en hobbelig. Als dit voorstel wordt afgewezen, is de kans erg klein dat de Commissie er tijdig in slaagt om met een nieuw voorstel te komen. De richtlijn brandstofkwaliteit met de CO₂-reductiedoelstellingen wordt dan een dode letter. Volgens mij is het beter om het voorstel niet af te wijzen, al komt dit naar mijn idee niet tegemoet aan de wens om meer transparantie in de keten fossiele brandstoffen te bewerkstelligen. De kamer wordt zo spoedig mogelijk op detailniveau geïnformeerd over de reactie van het kabinet. Dat gebeurt in ieder geval voor de stemmingen over dit voorstel in Brussel in november aanstaande. Ik weet dat de Kamer belangrijk vindt dat dit proces goed verloopt. Ik zal begin november ook het onderzoek van Ecorys aan de Kamer sturen dat we lieten doen naar aanleiding van de motie-Jan Vos. In dat onderzoeksrapport wordt, zoals gevraagd, inzicht gegeven in de barrières op het gebied van het zorgen voor transparantie in de keten fossiele transportbrandstof. Op basis van het kabinetsstandpunt ten aanzien van het EU-voorstel en op basis van genoemd onderzoek kunnen we naar mijn idee ook de discussie voeren over het nemen van maatregelen ten behoeve van meer transparantie in de keten fossiele transportbrandstoffen. Dan zal ik, met akkoord van mevrouw

Ouwehand, ook de vragen beantwoorden over het vrijhandelsakkoord met Canada en onze contacten met dat land.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Zojuist ging het in de plenaire zaal ook even over de vrijhandelsakkoorden. Kan de Staatssecretaris in elk geval zeggen of het akkoord dat we met Canada hebben gesloten, inderdaad voorligt voor ratificatie of dat daarover nog geen duidelijkheid is?

Staatssecretaris **Mansveld**: Dat is ook mij nu in ieder geval niet duidelijk, maar dat is het misschien wel in tweede termijn. Het is altijd handig om dit soort zaken even af te stemmen.

Ik kom op het zogeheten teeltvoorstel ggo's. Het antwoord op de vraag of ik u op de hoogte houd van de ontwikkelingen daaromtrent kan alleen maar ja zijn. Zoals u weet, staan wij achter het voorstel dat voor de tweede lezing aan het Europees parlement is aangeboden. Het is een compromis dat na moeizaam onderhandelen tot stand is gekomen. Dat hoef ik niemand hier te vertellen, want we zijn met de ggo's ook een bijzondere weg gegaan, mede dankzij de Partij voor de Dieren. Er is veel aandacht geweest voor de juridische houdbaarheid van besluiten op basis van het voorstel en ik houd u, zoals ik al zei, natuurlijk op de hoogte van de ontwikkelingen.

Nu ga ik in op de F-gassen. Er is in Nederland geen probleem met de implementatie – mevrouw Dik-Faber heeft daarnaar gevraagd – van de F-gassenverordening. Al voordat de onderhandelingen waren afgerond, is er met de stakeholders een project gestart om de nationale regelgeving uitvoerbaar, handhaafbaar en efficiënt te maken.

De **voorzitter**: De vraag werd gesteld door mevrouw Van Tongeren. Mevrouw Van Tongeren mag niet meer interrumperen. In tweede termijn kunnen we hierop misschien nog even ingaan.

Staatssecretaris **Mansveld**: Voorzitter, ik ben al heel erg blij dat ik de naam van mevrouw Van Tongeren en die van mevrouw Van Veldhoven niet door elkaar haal, maar nu bega ik deze weg ... Dat is niet helemaal goed om dat te doen.

Door de heer Smaling en mevrouw Van Veldhoven is gevraagd is of er voldoende voortgang is ten aanzien van fosfaat. In Nederland hebben we een mooi ketenakkoord voor fosfaat en alle acties daarin worden ondernomen zoals deze zijn gepland. Op EU-niveau is er een fosfaatplatform opgericht waarvoor Nederland de voorzitter levert, wat volgens mij belangrijk is. Voor aankomende zomer ontvangt u de voortgangsbrief over onder meer het Fosfaatakkoord. Ik meen dat u nog een vraag hebt gesteld over ... Ik heb namelijk inderdaad ergens een keer een struivetberg gezien. Ook het antwoord op die vraag wordt in die voortgangsbrief meegenomen.

Ik ben hiermee aan het eind gekomen van mijn beantwoording. Een aantal mensen stelde heel veel vragen, dus ik hoop niet dat ik vragen heb overgeslagen. Ik heb de indruk dat ik best volledig ben geweest.

De **voorzitter**: U hebt uitvoerig geantwoord, maar ongetwijfeld zijn er nog punten. We gaan over op de tweede termijn. Als dat kan, wil ik die beperken tot twee minuten en ik wil één interruptie per fractie toestaan.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Voorzitter. Dankzij mijn medewerker beschik ik over uitgebreide notities van de antwoorden van de Staatssecretaris. Ik dank de Staatssecretaris voor haar antwoorden.

Ik heb begrepen dat zij in het kader van het vergroenen van het Europees Semester samen met de Minister van Financiën inderdaad verkent wat de mogelijkheden zijn van vergroening van het belastingstelsel. Dank daarvoor.

Ik heb ook begrepen dat de Staatssecretaris in het kader van de voorstellen voor een circulaire economie inderdaad bereid is om in te zetten op de indicatoren gebruik van landoppervlak, grondstoffen, water en uitstoot van broeikasgassen. Dat lijkt me goed. Dank daarvoor. Ik moedig de Staatssecretaris aan om in overeenstemming met mijn pleidooi in eerste termijn, ten aanzien van bestaande structuren niet alleen te bekijken waar het ietsje beter kan, maar ook om echt kritisch te bezien of doorbreken nodig is. Ik raad haar aan om dat goed in haar achterhoofd te houden.

Ik kom op de teerzandolie en het vrijhandelsverdrag met Canada. De Staatssecretaris zei zojuist dat zij nog op punten terugkomt. Het zal haar echter niet verbazen dat de Partij voor de Dieren hier bovenop wil blijven zitten. Het kan immers niet zo zijn dat we die teerzandolie bij wijze van spreken over het Europese continent laten stromen. Ik wil dus graag van de Staatssecretaris weten of zij tussentijds met Canada heeft gesproken en zo ja, wat de uitkomst van dat gesprek is. Is het inderdaad zo dat wij dat akkoord kunnen ratificeren, of is dat niet het geval? Ik wil de mogelijkheid openhouden om een motie in te dienen voor het aanscherpen van de inzet. Of ik dat doe of niet, hangt af van het tijdstip waarop de informatie hierover naar de Kamer komt.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de Staatssecretaris voor de beantwoording en de toezeggingen.

Ik dank de Staatssecretaris voor de lijn die zij wil volgen.

Er staat nog wel een paar vragen open. De Staatssecretaris geeft aan dat we eerst betere indicatoren moeten ontwikkelen. Misschien is het goed om daarbij een termijn te noemen om te voorkomen dat het niet een los eindje wordt.

Ik heb ook vragen gesteld over Europese fondsen. De Staatssecretaris geeft aan dat zij een en ander verder wil uitwerken. Wat ons betreft mag dat een onderdeel zijn van het actieplan waar ik om heb gevraagd. Als dat kan, zie ik dat daar dus graag in terug.

Ik heb vragen gesteld over hout. Volgens mij heeft mevrouw Van Veldhoven dat ook gedaan. Ik heb toch behoefte aan wat meer informatie daarover. Kan de Staatssecretaris in een brief aangeven waarom we die doelstellingen niet behalen? Volgens mij vindt er in december een AO plaats over duurzaamheid. Misschien kan die brief voor dat AO naar ons worden toegestuurd. Wat mij betreft was het dus niet duidelijk genoeg.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Voorzitter. Ik dank de Staatssecretaris dat zij geopolitiek ook heel erg duidelijk gaat inbrengen als een heel belangrijk element in de discussie over grondstoffen. Dat waarderen wij, want daarvoor moet veel meer aandacht zijn en ook voor de leveringszekerheid voor onze industrie en voor Europa.

Ik kom op de microplastics. Wij krijgen het onderzoek van het RIVM met een appreciatie toegestuurd, zodat wij het daarover kunnen hebben tijdens de behandeling van de begroting van I&M. Wij hebben begrepen dat er onderzoek zal worden gedaan naar aanleiding van het RIVM-onderzoek, dus aanvullend onderzoek.

Fijn dat we in tweede termijn antwoord krijgen op de vraag wat in de monitoring Mariene Strategie staat. Wij willen graag heel erg duidelijk van de Staatssecretaris horen hoe zij zich in de Raad gaan inzetten op het punt van de microplastics, dat het bronbeleid wordt gevoerd. Wij kunnen wat dit betreft namelijk niet zonder Europa, want dan zou er voor onze bedrijven een oneerlijk speelveld ontstaan. Maar wij moeten echt heel erg af van die microplastics. Hoe gaat de Staatssecretaris dat bij de Raad inbrengen en met welk resultaat zou zij tevreden zijn? Dat willen wij echt heel erg graag horen, want anders voel ik me toch genoodzaakt om een VAO aan te vragen en een motie in te dienen.

De **voorzitter**: Mijnheer Smaling, u hebt geen behoefte aan een tweede termijn? Weet u dit zeker?

De heer **Smaling** (SP): Ja.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Voorzitter. Ik kreeg net per e-mail van iemand die het debat volgt de vraag of de ladingdampen van de binnenvaart onder de Europese wet- en regelgeving vallen. Als je van die dampen vloeistof maakt, vallen die dan onder de regelingen voor afval? Ik wil dat mailbericht van Datalink wel aan de Staatssecretaris doorsturen. Het is een heel specifieke vraag met het verzoek om dit in dit AO nog aan de orde te stellen. Ik dacht: laat ik eens interactief bezig zijn.

Ik heb nog geen helderheid over het volgende. Is deze bewindspersoon de coördinerend persoon wat klimaat- en energiedoelen betreft, of moet het debat daarover toch in de plenaire zaal plaatsvinden? Ik had verwacht dat deze Staatssecretaris daarbij zou zitten, dus ik wil graag antwoord op de vraag wie namens het kabinet uiteindelijk de beslissingen neemt over klimaat- en energiedoelstellingen of wie daarover het woord voert. Ik ben erg blij met de toezegging over het voorstel tot wijziging van targets naar commitments, dus die dat wij het standpunt van Polen niet accepteren maar dat wij commitments willen.

Wat ETS betreft zie ik nog steeds niet dat de Staatssecretaris bereid is om te zeggen wat wij willen. Je kunt zeggen dat iets niet werkt, maar dan moet je zelf komen met wat je kunt doen om een en ander te laten werken.

Ik ben heel blij om te horen dat het wat de F-gassen betreft op zich goed gaat in Nederland, maar ik zou daarover iets meer willen horen: hoe ver zijn we daarmee? Wat hebben we gedaan en loopt dat?

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik kom eerst terug op de Marieme Strategie. Mijn collega, de heer Slob, is woordvoerder visserij, dus ik wil het antwoord van de Staatssecretaris in ieder geval ook met hem bespreken. Ik kan nu dus niet inschatten of er een VAO nodig is. Het komt op mij over als dat we nu met elkaar praten over doelen en maatregelen, dat er een voorstel naar de Europese Commissie moet, maar dat we volgend jaar kijken naar een nulmeting. Mij bekruipt het gevoel dat dit de omgekeerde volgorde is. Je zou eigenlijk eerst moeten kijken naar de nulmeting. Dan zou je moeten kijken wat realistisch is en welke maatregelen daarbij horen. Dat is mijn eerste reactie hierop.

Over voedselverspilling vinden veel debatten plaats met de Staatssecretaris voor EZ. De Tweede Kamer heeft hierover een motie van de ChristenUnie aangenomen met als doel om in ieder geval voor Nederland vast te houden aan een reductie van 20% in 2015 en deze doelstelling niet vooruit te schuiven naar 2020. Hoe verhoudt de Nederlandse inzet zich tot de Europese inzet en wat zijn de verschillende doelen? De Staatssecretaris zou hierop terugkomen. Ik ben erg benieuwd naar haar antwoord.

Er staan nog twee vragen open. Ik weet dat de Staatssecretaris voorstellen heeft op het gebied van duurzaam winnen van grondstoffen en voor het stellen van kwalitatieve eisen aan recycling. Gaat zij daarmee ook aan de slag in Europa?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Voorzitter. Ik dank de Staatssecretaris voor het ophelderen van een aantal punten dat nog in de geannoteerde agenda stond, dat blijkbaar al achterhaald is wat de inzet van Nederland betreft.

Ik stel een paar korte vragen. Kunnen wij een tijdspad krijgen van de voorgenomen behandeling van het ETS-pakket. Ik denk dat ons dit gaat helpen om te bepalen wanneer Nederland meer klare wijn schenkt over dat waarvoor het gaat in relatie tot datgene wat de andere lidstaten gaan doen.

Ik dank de Staatssecretaris voor de toezegging dat ze voor een heldere indicator wil gaan, ook als het gaat om grondstoffenefficiëntie en dat ze gaat zorgen voor een betere indicator. Evenals mevrouw Cegerek en mevrouw Ouwehand denk ik dat het belangrijk is om daar een termijn op te plakken; wanneer gaan we ervoor zorgen dat we die indicator hebben en dat we daarmee gaan werken?

Ik kom op het A-hout. In de wet staat nu dat je het niet mag verbranden. Dat zegt de Staatssecretaris ook. Dat gebeurt echter wel. Zegt de Staatssecretaris nu eigenlijk tegen het bedrijfsleven: ik weet dat jullie de wet overtreden, maar dat is prima? Welk signaal geeft ze daarmee aan de sector af? Daar maak ik me echt wel zorgen over. Ik vind de suggestie van mevrouw Cegerek om op dat punt een brief te vragen, dus heel goed. Dan kunnen we het daarover in het najaar nog eens met elkaar hebben. Ook de Staatssecretaris kan geen houten balk met handen breken, maar laten we wel kijken wat ...

Staatssecretaris **Mansveld**: Nou, ik ben heel sterk.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Nou, ik verwacht van alles van die brief. En nu moet ik snel zijn, want anders blijf ik niet binnen de tijd. Er zijn nog twee onbeantwoorde vragen. De eerste vraag heeft betrekking op de consumentenkeuze voor grondstoffen. Hoe gaat de Staatssecretaris voor elkaar krijgen dat de door haar gewenste dynamiek voor grondstoffen – die is er ook ten aanzien van het energielabel – tot stand komt? De tweede vraag is de volgende. Hoe gaat de Staatssecretaris ervoor zorgen dat de zorgstoffen niet gerecycled worden, dus dat we schone stoffen gaan recycleren in plaats van gifstoffen?

Voorzitter: Agnes Mulder

De heer **Remco Dijkstra** (VVD): Voorzitter. Dit is een goed algemeen overleg met heel veel onderwerpen. Circulair is voor de VVD een belangrijk onderwerp. De wijze waarop je dat volgens ons kunt stimuleren, is met name het wegnemen van belemmeringen. Want circulair is vooral: doen. Milieu, economie en werkgelegenheid komen daar samen. Vandaar dat wij daarachter staan. Het is gewoon een kwestie van doen en soms is het een kwestie van doorpakken. Neem de end of wastecriteria: wanneer is iets nu afval en wanneer niet? In Europa heb ik gemerkt dat met name door de lobby van partijen die een nieuw product maken, bijvoorbeeld de nieuw papierhandel in Spanje, wordt voorkomen dat wij bijvoorbeeld gerecycled papier hier als afvalstof kunnen bestempelen. Van dat soort dingen moeten we af. Net werd het voorbeeld gegeven van dampen in schepen en hoe je daarmee omgaat. Die dampen kun je immers ook vloeibaar maken. Dan ontstaat er een restproduct. Als je dat als afvalstof bestempelt, krijg je allerlei ingewikkelde zaken. Zo veel mogelijk reststoffen is het uitgangspunt van de VVD.

Wij hechten heel erg aan het leggen van de focus op het zo laag mogelijk houden van administratieve lasten. Alle administratieve lasten die worden toegevoegd, remmen in feite circulair.

Ik ben blij dat er niet een apart instituut komt, dus dat we een en ander mogelijk kunnen onderbrengen bij een bestaand instituut. Dat geeft hoop. Ik hoop ook dat de Staatssecretaris dat weet vast te houden. We zien namelijk vaak dat Europa landen paait door te zeggen: we gaan het circulair doen, we hebben een mooi pakket. Dan komt er in de een of andere hoofdstad een instituut dat allerlei lasten met zich meebrengt. Dat wil ik niet.

Ik wil graag een brief van het kabinet over de inzet van ETS. Dat punt is al genoemd. Ik wil dat in de brief het tijdspad staat en de stappen die we zouden kunnen zetten. Die brief hoeft er niet op stel en sprong te komen. Het is wel goed als die dit jaar komt, want ik wil er wel zicht op houden.

Tot slot wil ik graag de toezegging dat het Ecolabel echt vrijwillig blijft. Dat is van belang. Verder wil ik de toezegging dat de Staatssecretaris er heel erg goed op let dat de administratieve lasten zo laag mogelijk worden gehouden.

Mevrouw **Van Tongeren** (GroenLinks): Ik ben overigens blij met de suggestie van de heer Dijkstra voor een brief over ETS. Daarbij sluit ik mij graag aan. Mijn vraag heeft echter betrekking op het verlagen van de administratieve lasten. Vindt de heer Dijkstra dat dit ook voor energiecoöperaties zou moeten gebeuren die nu ongelooflijk hard worstelen met de hoeveelheid tegenstrijdige regels die daarop afkomt.

De heer **Remco Dijkstra** (D66): Ik ben niet de woordvoerder energie, maar als er tegenstrijdige regels zijn kunt u daar niet voor zijn en daar ben ik ook niet voor. Als het gaat om regels, zeg ik dat die nuttig zijn. Als wij echter onnodig regels toevoegen of als wij regels toevoegen die belemmerend werken in plaats van dat er iets tot stand komt, moeten we die goed tegen het licht houden. Dat is mijn generieke antwoord en daarmee moet u het doen.

Voorzitter: Remco Dijkstra

De **voorzitter**: Wij schorsen ongeveer drie minuten.

De vergadering wordt van 14.58 uur tot 15.01 uur geschorst.

De **voorzitter**: Ik heropen de vergadering. Wij gaan door met het antwoord van de Staatssecretaris in tweede termijn. Ik zal één interruptie per fractie toestaan.

Staatssecretaris **Mansveld**: Voorzitter. Mevrouw Dik-Faber vroeg naar de definitie van food waste op Europees niveau. Deze doelstelling in het voorstel van de Commissie heeft betrekking op de periode van 2017–2025. Nederland heeft een ambitie voor 2015. De definitie die de Commissie nu voorstelt wijkt af van de Nederlandse. Ik denk dat het belangrijk is dat ik ervoor zorg dat die definities gelijk worden getrokken.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Dit was een kort en krachtig antwoord van de Staatssecretaris. Mijn fractie heeft toch behoefte aan een nadere duiding hiervan. Wil de Staatssecretaris van I&M in overleg met de Staatssecretaris van EZ een brief aan de Kamer sturen waarin de Nederlandse inzet en die van Europa goed tegen elkaar worden afgezet en hoe we een en ander met elkaar kunnen verbeteren.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik weet dat er een AO over voedsel gepland wordt met de Staatssecretaris van Economische Zaken. Ik vind het goed, uitstekend, dat u om die brief vraagt. Mijn antwoord op die vraag is ja, maar ik zal die schrijven met de Staatssecretaris van Economische Zaken, want er is sprake van een grote overlap. Ik zal nagaan hoe een en ander zich verhoudt tot het AO over voedsel. Als dat AO eerder plaatsvindt dan dat de brief er is, is dat immers ongemakkelijk. Ik zal in ieder geval nagaan of ik dat procesmatig en inhoudelijk bij elkaar kan brengen om u zodoende te bedienen.

Ik kom op het handelsverdrag met Canada en de ratificatie. Ja, mevrouw Ouwehand krijgt een brief. Het handelsverdrag omvat vele onderwerpen. Zoals u weet coördineert een andere bewindspersoon een en ander. Er zal wat dat betreft een brede afweging worden gemaakt. Het handelsverdrag verhindert overigens niet dat de kwestie van de teerzandolie geadresseerd wordt.

Mevrouw Cegerek vroeg naar het verpakkingenhout. Zij wilde meer informatie hierover. Ik heb aangegeven hoe zaken zich tot elkaar verhouden. Ik heb toegelicht waarom een en ander niet haalbaar is en vraag me dus af welke informatie dat zou moeten zijn. Wat is dus de vraag en wat wil mevrouw Cegerek nog meer weten?

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Eigenlijk wil ik een goede onderbouwing. In de brief staat dat een en ander waarschijnlijk niet haalbaar is. De Staatssecretaris geeft wel iets aan, maar het zou fijn zijn als we een wat uitgebreidere onderbouwing kregen van het niet behalen van de doelstellingen op dit terrein.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik heb gezegd dat het lastig te realiseren lijkt, dat het waarschijnlijk niet haalbaar is. We zien namelijk dat de recycling vermindert. De oorzaak is dat er weinig afzetmogelijkheden zijn voor recycling van A-hout, waaronder dat afvalhout. Het A-hout is ook zeer gewild voor verbranding met energierugwinning. Daarmee hebben de belangrijkste problemen te maken. In het kader van de Raamovereenkomst Verpakkingen 2013–2022 onderzoeken we met het bedrijfsleven welke afspraken gemaakt kunnen worden om de problematiek van het dalende hergebruik versus het niet toelaatbaar inzetten van herbruikbaar afvalverpakkingenhout in energiecentrales en andere verbrandingsinstallaties aan te pakken. Om die reden steun ik het voorstel van de Commissie niet dat inhoudt uiteindelijk tot 80% recycling van verpakkingenhout te komen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Wanneer komt het Nederlands Verpakkingscentrum (NVC) met dat advies? Er ontstaat immers een rare situatie omdat er eigenlijk in strijd met het Lab wordt gehandeld. Als de Staatssecretaris consistent daarmee handelde, zou zij de doelstelling wel steunen. We kunnen ons de vraag stellen of we onze wetgeving hiermee niet ondergraven. Het Nederlands Verpakkingscentrum komt dus met een oplossing, maar wanneer kunnen we die verwachten?

Staatssecretaris **Mansveld**: Mevrouw Van Veldhoven schetst dat er een heel merkwaardige situatie ontstaat. Ik wil daar rustig naar kunnen kijken in plaats van slechts gedurende een week. Het is namelijk niet iets wat we in een week kunnen bekijken. Ik kom daar eind januari, begin februari 2015 mee. Dit hangt af van dat wat we bereiken. Ik kan u tussentijds, als wij er niet zijn, rapporteren over dat wij in gesprek zijn. Dat vind ik geen enkel probleem. Ik vind echter wel belangrijk dat we het probleem dan ook oplossen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Mag ik de Staatssecretaris vragen om zich in Brussel nog niet te verzetten tegen die doelstelling – die is namelijk wel in lijn met de Nederlandse wetgeving – maar aan te geven dat zij pas eind januari, begin februari 2015, op het moment dat zij meer zicht heeft op de materie, haar standpunt daarover kan innemen? Gezien de reputatie van Nederland zal dit, zeker wanneer er nog gestudeerd wordt, geen probleem zijn.

De **voorzitter**: Ik moet mevrouw Cegerek nu ook een interruptie gunnen.

Mevrouw **Cegerek** (PvdA): Als de Staatssecretaris dit toch nader aan het onderzoeken is, wil ik een brief daarover zodra dat onderzoek is afgerond. Wat mij betreft kan die eind januari worden gestuurd.

Staatssecretaris **Mansveld**: Het is natuurlijk niet zo dat ik zeg: ik ben tegen, dus ik houd mijn mond. In Europa leg je natuurlijk wel uit, ook aan die tafel, wat er gebeurt en waarom je een standpunt inneemt. Ik hoor

heel goed wat u zegt en begrijp dat. Ik zal ervoor zorgen dat een en ander zodanig geformuleerd wordt dat die ruimte er blijft, laat ik het zo formuleren. Er is geen sprake van onwelwillendheid. Het is ook een kwestie van formuleren: hoe formuleer je het en hoe maak je iets duidelijk?

Mevrouw Cegerek vroeg naar de termijn voor nieuwe indicatoren. Dat is een EU-traject. Ik wil met alle plezier een termijn noemen, maar dat is als het ware alle ballen in de lucht houden. De vraag is dan ook of het haalbaar is. We spelen immers op een ander veld en de agenda wordt door de Europese Commissie bepaald. De inzet is uiterlijk geregeld in de opvolger van de Europa 2020-strategie. Er is dus wel een moment bepaald waarin een en ander geregeld wordt, maar de vraag is wanneer die vervolgstategie voorligt. Soms treedt er ten aanzien van dossiers een jaar vertraging op. Dat heeft te maken met de wijze waarop lidstaten met een onderwerp omgaan. Ik zou een loze toezegging doen als ik op het verzoek inging, want ik kan de termijnen in Europa niet bepalen. Ik probeer dus zo welwillend mogelijk te zijn, maar ik kan, zoals gezegd, het speelveld niet bepalen.

Gevraagd is wanneer ik tevreden ben wat de microplastics betreft en hoe we een en ander gaan doen. Ik heb al eerder gezegd dat wij streven naar het vrijwillig uitbannen van de microplastics, bijvoorbeeld in cosmetica en in shampoos. We zien ook de resultaten daarvan. Ik wil meer aandacht voor preventie in de afvalrichtlijn en indien het niet vrijwillig gebeurt – ik ben iemand van goedschiks, omdat ik denk dat dit beter inzakt bij mensen en dat dit beter houdbaar is op de lange termijn – moeten we overgaan op kwaadschiks. Dan komen we in de buurt van een verbod. Ik ben tevreden als er zicht is op het volledig uitbannen van microplastics.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): We hebben natuurlijk morgenochtend het AO, de tweede termijn. Ik heb bewust niet gevraagd hoe ver de fabrikanten op dit moment zijn, al zou daarover vlak na de zomer ook een brief komen. Wat is de termijn waarop de Staatssecretaris de resultaten wil behalen? Zij mag die vraag ook morgen beantwoorden, maar het antwoord daarop is voor ons wel belangrijk. Ik heb er volgens mij namelijk al tijdens de begrotingsbehandeling 2013 voor gepleit om iets aan de microplastics te doen. We blijven wat het vrijwilligheidsaspect niet tot in de eeuwigheid op de fabrikanten wachten. Wij willen dus dat voor fabrikanten duidelijk wordt wanneer wordt overgegaan tot kwaadschiks handelen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Dingen hangen altijd met elkaar samen. Het RIVM was daarin natuurlijk ook belangrijk. Het klopt dat er na het reces een brief zou komen, maar als gevolg van de eerste termijn en de tweede termijn zijn dingen op een bepaalde manier verlopen. Dit AO was aanvankelijk eerder gepland en ik zou u vertellen wat de stand van zaken is, opdat er niet separaat een brief hoefde te komen. Dan zou ik mijn toezegging zijn nagekomen. Uiteindelijk is dit AO verzet. Ik geef u dus morgen het volledige antwoord op die vraag. Dat zal ik mondeling doen, want het lukt mij niet om u voor die tijd een brief te sturen.

De **voorzitter**: Is dat voldoende? Mevrouw Mulder heeft namelijk ook een motie op dit onderwerp aangekondigd.

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Nou ja, dat is het punt. Als morgen uit de mondelinge toelichting blijkt dat we misschien pas in 2020 zicht hebben op het feit dat de industrie iets gaat doen, ben ik natuurlijk niet tevreden. Dan heb ik mijn kans gemist om de Staatssecretaris bij motie op te roepen tot het maken van enige vaart en om te bereiken dat zij dat eind oktober aanhangig maakt in de Raad.

Staatssecretaris **Mansveld**: Misschien moet ik iets duidelijker zijn. Je ziet een gedifferentieerd beeld. Voor een aantal bedrijven is er geen enkel probleem: front runners, doen we! Een aantal bedrijven vindt dit ingewikkelder. Dat is het speelveld. Ik vind belangrijk dat het uitgebannen wordt en begrijp uw punt. Ik zal de kritische noot en onze ambitie tegenover de Raad nadrukkelijk verwoorden. Dat is het maximale dat ik op dit moment voor u kan doen en dat zal ik dus doen.

Ik kom op de F-gassen. Mevrouw Van Tongeren heeft gevraagd naar de herziening van de Nederlandse regeling. De uitvoering en de handhaving worden aangepakt. Het nieuwe besluit gefluoreerde broeikasgassen plus stoffen die de ozonlaag afbreken, gaat binnenkort naar de ministerraad. Het bedrijfsleven pakt dit goed op. Het is blij dat er duidelijkheid komt op lange termijn en de Kamer krijgt van mij een brief met nadere uitleg daarover.

Gevraagd is of dampen van de binnenvaart onder afval kunnen worden geschaard. Dit is een Europees dossier. In de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) wordt regelgeving voorbereid, wat tijd kost. Vooruitlopend daarop probeer ik in Nederland afspraken te maken met vaarders, verladers en vervoerders van gassen. Het zijn echter geen bepalingen die landelijk worden gemaakt, maar daarbij hebben we provincies en gemeenten nodig die welwillend zijn om wat dit betreft actie te ondernemen. Het lijkt in Nederland mogelijk om daarover afspraken te maken, vooruitlopend op Europese regelgeving. Als het tot aan de grens niet mag, is echter wel de vraag hoe lang ze doorvaren tot een regio waar het wel mag. Het is dus wel noodzakelijk dat dit op Europees niveau geregeld wordt. Als dit steeds op regionaal niveau of op gemeentelijk niveau gebeurt, zijn we ... En zo'n boot vaart gewoon verder.

Mevrouw Dik-Faber vroeg of ik ga voor kwalitatieve eisen ten behoeve van recycling. Ja, dat doen we met name door het verbreden van de Ecodesignregelgeving «Van energie naar grondstoffen en van productie naar alle levensfasen».

Mevrouw Van Veldhoven vroeg naar de positie van het kabinet inzake ETS. Ik denk dat het inderdaad goed is dat ik een brief stuur met alle ins en outs, dus het proces, de inhoud en het beeld van andere spelers: hoe staan andere spelers daarin, dus wat is eigenlijk het Europese speelveld? Ik moet zeggen dat dit in beweging is. Ik zeg die brief toe. Indien de Kamer behoefte heeft aan een briefing, kan ik die ook verzorgen. Ik weet namelijk dat het een ingewikkeld onderwerp is met een vrij brede scope en met veel samenhang. Ik kan me dan ook heel goed voorstellen dat de Kamer daarover duidelijkheid wil.

De **voorzitter**: Dit kunnen we in een procedurevergadering altijd nog nader bekijken. Wat is de termijn? Ik heb gezegd dat eind dit jaar goed is, dat er geen haast bij is. Wordt dat gedeeld?

Mevrouw **Agnes Mulder** (CDA): Dat is een beetje afhankelijk van de snelheid in Brussel. Ik zou willen dat dit zo snel mogelijk gebeurt. Het hoeft niet voor het herfstreces te gebeuren, maar ik wil dat dit echt zo snel mogelijk gebeurt omdat anders in Brussel de halve race al is gelopen.

Staatssecretaris **Mansveld**: Het is heel simpel, die brief kan heel snel bij de Kamer komen. Ik zal dit voor u organiseren.

Mevrouw Van Veldhoven vroeg naar het recyclen van schoon materiaal. Daarmee ben ik het helemaal eens. We willen zo veel mogelijk recyclen. Belangrijk is dat er aandacht is voor de vraag wat we recyclen. Het gaat om duurzame kringlopen. Dat betekent dat het geen gevaarlijke stoffen betreft.

Gevraagd werd naar de afronding van het onderzoek naar microplastics in de Marieme Strategie. Dat zal in 2017 zijn, opdat het gebruikt kan worden

voor actualisatie van de beoordeling van het Noordzeemilieu in 2018 en voor evaluatie van het beleid.

De heer Dijkstra vroeg naar de inzet van Nederland op het Ecolabel. Het blijft een vrijwillig instrument. Er blijft dus sprake van een eigen keuzemogelijkheid voor bedrijven, maar wij stimuleren het wel. Ik vind stimulering belangrijk, maar ik vind ook belangrijk dat er geen extra administratieve lasten zijn. Het gaat om het stimuleren en motiveren van bedrijven in plaats van het verplichten van bedrijven en het organiseren van specifieke hogere kosten voor zaken.

Ik vind het belangrijk om de focus te richten op administratieve lasten. Als er bedrijven zijn die het slecht doen en we daarvoor regelgeving maken en lasten opleggen, lijden de bedrijven die het goed doen daaronder en dat wil ik niet. We moeten echter wel ons doel bereiken. Het blijft dus een kwestie van het vinden van een balans. Ik zal daar altijd zorgvuldig naar kijken.

Dank u wel.

De **voorzitter**: We komen bijna aan het eind van dit algemeen overleg. Ik som nog een groot aantal toezeggingen op dat door de griffier is genoteerd en verzoek u vooral om op te letten.

- De Staatssecretaris zal voor het eind van dit jaar in het kader van huishoudelijk afval, zoals overeengekomen met de VNG, en het bijbehorende actieplan aan de Kamer sturen.
- De Staatssecretaris zal, voorafgaand aan de begrotingsbehandeling van I&M, een kabinetsappreciatie naar de Kamer sturen van het RIVM-onderzoek inzake microplastics.
- De Minister zal de Kamer informeren over de uitvoering van de motie-Bischop inzake visserijbelangen.
- De Minister zal conform bestaande afspraken, de Kamer voor het eind van dit jaar informeren over het Nationaal Waterplan.
- De Staatssecretaris zal de Kamer voor november 2014 informeren over het onderzoek van Ecorys inzake de motie-Vos over de barrières fossiel transportbrandstof.
- De Staatssecretaris zal voor de zomer 2015 de voortgangsbrief inzake het Fosfaataakkoord naar de Kamer sturen.
- De Staatssecretaris zal de Kamer spoedig informeren over de voorgenomen behandeling van en de inzet ten aanzien van het ETS-pakket, zowel wat proces als inhoud betreft en er ligt een aanbod voor een briefing.
- De Staatssecretaris stuurt een brief inzake de Nederlandse en de Europese inzet over de definitie van food waste, liefst voorafgaand aan het AO over voedsel.
- De Staatssecretaris stuurt voor het eind van dit jaar een brief naar de Kamer over het handelsverdrag met Canada.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik moet even checken bij de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking wat de stand van zaken is en wat al dan niet kan. Deze Minister is namelijk verantwoordelijk voor de coördinatie en de inhoud. Ik zal dit doorgeleiden. Ik weet niet op welk moment in het proces dit is, want mij is niet bekend hoe het proces verloopt ten aanzien van het vrijhandelsverdrag. Ik zag mevrouw Ouwehand al kijken. Ik denk we het op die manier moeten doen. Als ik dat namelijk ga sturen, weet ik niet of dat de juiste weg is en evenmin weet ik of het de juiste timing is in een proces dat door iemand anders wordt gecoördineerd.

De **voorzitter**: Dat lijkt me prima. Ik geef mevrouw Ouwehand het woord.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Het lijkt me goed – eigenlijk zou je deze vraag niet moeten stellen – mits het kabinet bewaakt dat, als er sprake is

van en ratificatieproces, we daarvan tijdig op de hoogte zijn. De Kamer moet immers de gelegenheid hebben om daarover een uitspraak te doen. Dat realiseren de Staatssecretaris en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zich vast en zeker ook.

Staatssecretaris **Mansveld**: Dat spreekt wat mij betreft vanzelf. Ik zal deze boodschap doorgeleiden naar de verantwoordelijke Minister.

De **voorzitter**: Ik heb nog twee toezeggingen staan.

- De Staatssecretaris zal de Kamer in januari/februari 2015 informeren over het niet bereiken van de doelstellingen ten aanzien van hout.
- De Staatssecretaris zal de Kamer een brief sturen over de herziening van de regeling over de broeikasgassen met daarbij een nadere uitleg.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Wat de voedselverspilling betreft hebben we geconstateerd dat er een verschil is in de definitie. Daarom heb ik gevraagd om een brief die wat breder ingaat op de Nederlandse inzet en de Europese inzet en de wijze waarop die zich tot elkaar verhouden. Ik heb gezien dat het AO over voedsel op 9 december plaatsvindt. Dat duurt nog even, dus ik hoop dat die brief voor dat AO naar ons toekomt.

Staatssecretaris **Mansveld**: Ik overleg met de staatssecretaris van Economische Zaken, maar ik vind het logisch dat die brief er voor het AO komt. Ik weet echter ook dat ik met het gemak waarmee ik brieven toezeg, mensen soms redelijk klem zet in de tijd. Ik ga ervan uit dat dit lukt. Mocht dit om welke reden dan ook niet lukken, dan verneemt u dat.

De **voorzitter**: Ja. Er komen dus behoorlijk wat brieven naar de Kamer. Ik dank de Staatssecretaris voor haar beantwoording. Ik dank de ambtelijke staf, de mensen op de publieke tribune en de mensen thuis. Ook dank ik de collega's voor hun inbreng. Ik sluit de vergadering.

Sluiting: 15.20 uur.